

**KÜRESEL KRİZLERİN TÜRKİYE MERMER
SEKTÖRÜNE ETKİLERİ VE AFYON
MERMER SEKTÖRÜNDE BİR ARAŞTIRMA**

Nail DEMİREL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman: Prof. Dr. Belkıs ÖZKARA

Ocak 2010

T.C
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜRESEL KRİZLERİN TÜRKİYE MERMER
SEKTÖRÜNE ETKİLERİ VE AFYON MERMER
SEKTÖRÜNDE BİR ARAŞTIRMA

Hazırlayan
Nail DEMİREL

Danışman
Prof. Dr. Belkıs ÖZKARA

AFYONKARAHİSAR, 2010

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Küresel Krizlerin Türkiye Mermer Sektörüne Etkileri ve Afyon Mermer Sektöründe Bir Araştırma” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2010

Nail DEMİREL

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Prof.Dr. Belkıs ÖZKARA

Jüri Üyeleri : Doç.Dr. Ali ELEREN

: Yrd.Doç.Dr. Harun CANSIZ

İmza

İşletme Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Nail DEMİREL'in "**Küresel Krizlerin Türkiye Mermer Sektörüne Etkileri ve Afyon Mermer Sektöründe Bir Araştırma**" başlıklı tezini değerlendirmek üzere 05.05.2010 tarihinde, saat 10:30'da Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir

Doç.Dr.Mehmet KARAKAŞ
MÜDÜR

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ
KÜRESEL KRİZLERİN TÜRKİYE MERMER SEKTÖRÜNE ETKİLERİ VE
AFYON MERMER SEKTÖRÜNDE BİR ARAŞTIRMA

NAİL DEMİREL

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI

MAYIS, 2010

TEZ DANIŞMAN: Prof. Dr. Belkıs ÖZKARA

Küreselleşme son zamanlarda sürekli olarak gündemde. Küresel hareketler ve olaylar bir çok şeyi hızlı şekilde etkilemektedir. Krizler artık bölgesel veya ülkesel olmaktan çıkıp küresel etkiye sahip hale gelip bütün dünyayı etkilemektedirler.

Bu çalışma üç ana bölümden oluşturulmuştur. Birinci bölümde küreselleşme ve kriz kavramı ele alınmış ve bunların günümüzde ne ifade ettiği incelenmiştir. İkinci bölümde Türk Doğaltaş Sektörünün güncel durumu değerlendirilmiş ve küresel krizin Türk Doğaltaş Sektörüne Etkileri ele alınmıştır.

Son bölümde Afyonkarahisar Doğaltaş sektörünün güncel durumu ve küresel krizden etkilenme durumu değerlendirilmiş ve krizden çıkış stratejileri ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Kriz, Mermer, Doğal Taş, Mortgage Krizi

ABSTRACT

EFFECTS OF GLOBAL CRISES ON MARBLE SECTOR OF TURKEY AND A RESEARCH IN AFYON MARBLE SECTOR

NAİL DEMİREL

**AFYON KOCATEPE UNIVERCITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SICIENCES
DEPARTMENT OF BUSINESS ADMINISTRATION**

JANUARY, 2010

ADVISOR: Prof. Dr. Belkıs ÖZKARA

Globalization constantly on the agenda recently. Global movements and events quickly affects a lot of things. Regional or national crisis now being made to come out with global influences are affecting the entire world.

This study constituted of three main sections. In the first section the concept of globalization and the crisis was handled and what they expressed today that were examined. In the second part of the current status of Turkish natural stone sector has been evaluated and the global crisis in Turkey Effects of Natural Stone Industries has been taken.

In the last part current situation of Afyon Marble Sector were anlyzed and also effects of global crises on Afyon Marble Sector and strategies in order to finish the effects of crises on marble sector of Afyon were anlyzed.

Keywords: Globalization, Cris, Marble, Natural Stone, Mortgage Cris

ÖNSÖZ

Bu çalışma Türkiye Mermer Sektörü ve Afyon Mermer Sektörü için bir durum analizi ve krizden çıkış stratejileri içindir.

Çalışmam da katkılarından dolayı çok saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Belkıs ÖZKARA ‘ ya teşekkür eder saygılarımı sunarım.

Nail DEMİREL

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ.....	iii
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI.....	iv
ÖZET.....	v
ABSTRACT.....	vi
ÖNSÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	x
ŞEKİLLER.....	xi

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE KÜRESEL KRİZ

1.KÜRESELLEŞME KAVRAMI.....	1
1.1. EKONOMİK KÜRESELLEŞME.....	6
1.2. TİCARİ KÜRESELLEŞME.....	7
1.3. MALİ KÜRESELLEŞME.....	9
1.4. ÜRETİMİN KÜRESELLEŞMESİ.....	14
2. TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN KÜRESELLEŞME ÜZERİNDE ETKİLERİ.....	16
3. KÜRESELLEŞMENİN SONUÇLARI.....	17
3.1. KÜRESELLEŞMENİN YARARLARI.....	17
3.1.1. Ekonomik Büyüme.....	17
3.1.2. Dış Ticaret ve Ekonomik Canlanma.....	18

3.1.3.	
Rekabet.....	18
3.1.4. Çok Uluslu Şirketlerin Güçlenmesi.....	19
3.2. KÜRESELLEŞMENİN ZARARLARI.....	20
4. KRİZ VE KRİZİN TEMEL ÖZELLİKLERİ, KÜRESEL KRİZLER.....	20
4.1. KRİZİN TEMEL ÖZELLİKLERİ.....	20
4.2. KÜRESEL KRİZLER.....	23
4.2.1. Asya Krizi.....	23
4.2.2. Rusya Krizi ve Türkiye.....	24
4.2.3. Mortgage Krizi ve Türkiye.....	26

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL KRİZLERİN TÜRK DOĞALTAŞ SEKTÖRÜRÜNE VE AFYON DOĞAL TAŞ SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

1. TÜRKİYE’DE DOĞAL TAŞ SEKTÖRÜ.....	30
2.KÜRESEL KRİZLERİN TÜRK DOĞALTAŞ SEKTÖRÜNE ETKİLERİ..	31
3. KÜRESEL KRİZLERİN AFYON DOĞAL TAŞ SEKTÖRÜNE ETKİLERİ (MORTGAGE KRİZİ)	48
3.1. AFYON DOĞAL TAŞ SEKTÖRÜNÜNÜN GENEL YAPISI.....	48
3.2. AFYON DOĞAL TAŞ SEKTÖRÜNÜN KÜRESEL KRİZE KARŞI İZLEYECEĞİ STRATEJİLER KRİZDEN ÇIKMA VE BÜYÜME STRATEJİLERİ.....	53
3.2.1.Ürün Çeşitlendirme Stratejileri.....	54
3.2.2. Pazar Farklılaştırma ve Geliştirme Stratejileri.....	55
3.3.3. Verimlilik ve Kalite Stratejileri.....	55
SONUÇ.....	57
KAYNAKÇA.....	59

TABLÖLAR LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1: Türkiye Doğal Taş İhracatı (2000-2009).....	36
Tablo 2 : Türkiye Doğal Taşlar Ülke Performans Raporu (353.000.000- 17.000.000 \$)..	37
Tablo 3 : Türkiye Doğal Taşlar Ülke Performans Raporu (17.000.000- 3.500.000 \$)....	38
Tablo 4 : Türkiye Doğal Taşlar Ülke Performans Raporu (3.500.000- 750.000 \$)	39
Tablo 5 : Türkiye Doğal Taşlar Ülke Performans Raporu (700.000- 241.000 \$)...	40
Tablo 6 : Türkiye Doğal Taşlar Ülke Performans Raporu (230.000- 76.000 \$)....	41
Tablo 7: Türkiye Doğal Taşlar Ülke Performans Raporu (72.000- 30.000 \$).....	42
Tablo 8: Türkiye Doğal Taşlar Ülke Performans Raporu (26.000- 7.000 \$).....	43
Tablo 9: Türkiye Doğal Taşlar Ülke Performans Raporu (7.000- \$).....	44
Tablo 10: Türkiye Doğal Taş İhracatında Blok İhracatın Payı (1999-2008).....	45
Tablo 11: Dünya Taş İhracatındaki Gelişme (1994-2007).....	46
Tablo 12: Ortalama İhracat Rakamları.....	47
Tablo 13: Afyon Doğal Taş Üretimi (2007-2008).....	48
Tablo 14: Doğal Taş İhracatında Afyonkarahisar'ın Payı (2001-2007 \$ Milyon)	49
Tablo 15: 2008 Yılında Afyonkarahisar'ın En Çok İhracat Yaptığı 5 Ülke.....	49
Tablo 16: Afyonkarahisar Doğal Taş Firma Sayıları.....	50
Tablo 17: Afyonkarahisar Sanayicileri Tarafından İşletilen Ocaklar ve Üretim Durumu.	50
Tablo 18: Afyonkarahisar Sanayicileri Tarafından İşletilen Ocakların Konumu..	51
Tablo 19: Yıllara Göre Afyonkarahisar Doğaltaş İhracatı.....	52
Tablo 20: Afyonkarahisar Doğal Taş Pazar Ülkeleri ve Bunların Yıllara Göre İhracat Rakamları.....	53
Tablo 21: Afyonkarahisar Doğal Taş Pazar Ülkeleri ve Bunları Yıllara Göre İhracat Rakamları.....	53
Tablo 22: Dünya Doğal Taş Üretiminin Gelişmesi, 1996-2007-2025: 000 tons...	54

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1: Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Gelişimi.....	27
Şekil 2: Sanayi Üretim İndeksi.....	28
Şekil 3: Yıllara Göre Türkiye Doğal Taş İhracatı...(2004-2008).....	34
Şekil 4: Türkiye Doğal Taş İhracatı Ülkeler Bazında Dağılımı (2008).....	35
Şekil 5: Türkiye Doğal Taş İhracatı Ürün Gruplarına Göre Dağılımı (2008).....	35
Şekil 6: Başlıca Doğal Taş İhracatçıları Fiyatlandırması ve Üretimi.....	47

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME VE KÜRESEL KRİZ

Dünya son yüzyılda çok hızla şekilde küreselleşmenin etkisi altına girmiştir. Herhangi bir ülkede olan bir olay veya kriz diğerlerini de hızlı şekilde etkilemektedir. Dünya çok hızlı şekilde her yönde gelişmektedir. Ülkelerde bu gelişmeler neticesinde hızlı şekilde buna adapte olmaktadır. Aşağıda küreselleşmenin ne olduğu ve krizin ne olduğu ve küresel krizlerin ne olduğunun değerlendirmesi yapılmaktadır.

1.KÜRESELLEŞME KAVRAMI

Küreselleşme günümüzde insan hayatındaki yeniliklerin çok hızlı şekilde bütün insanlık tarafından paylaşılması ve kullanılması ve de bu yeniliklerin kullanan kişiler tarafından geliştirilmesi ve tekrar insan hayatına sunulmasıdır.

İlk olarak 1960'larda ortaya çıkan küreselleşme kavramı 1980'lerde ise sıkça kullanılmaya başlanmıştır. 1990'lara gelindiğinde de, bilim adamlarının önemini kabul ettiği anahtar bir sözcük haline gelmiştir (Bozkurt, 2000,18). Küreselleşmeyi modernleşme, ve günümüz çağına uyum sağlama olarak ta adlandırabiliriz. Dünya tarafından oluşturulan değerlerin büyük çoğunluk tarafından paylaşılmasıdır. Küreselleşme sözcüğü son yıllarda dünyada yaşanan gelişmeleri tanımlamak için kullanılan bir sözcüktür. Bu gelişmelerin politik, ekonomik, kültürel, toplumsal ve teknolojik boyutları olduğu için de küreselleşmenin tanımı, anlamı kişiden kişiye değişiyor (Albeni, Eroğlu, 2002,18).

Bugünkü anlamı ile küreselleşme terimi, anlamının çok uzağında kullanılsa bile, terimin kendisi "küresel bilincin bir parçası", "küresel" terimi çerçevesinde toplanan terimlerin dikkate değer bir görünümü haline gelmiştir. Küresel kelimesi, uzun bir süredir kullanımda olmasına rağmen, aslında küreselleşmeye gösterilen ilginin uzantısı olup çıkmıştır. Küresel sözcüğünün "dolaşımda bulunan ağız"daki anlamı üzerine odaklanan Oxford Dictionary of New Words bile küreseli yeni bir sözcük olarak tanımlar (Yaman,03. 2003, <http://w3.gazi.edu.tr/~syaman/>).

Küreselleşmenin gerçekten dikkate değer bir dili vardır. Her şeyden önce, küreselleşme sözcüğü birçok bakımdan "kavram olmayan" bir sözcüktür. Denilebilir ki, 1970'ten bu yana, ister enformasyon teknolojisinde ilerleme, ister hava taşımacılığındaki yaygınlaşma, ister döviz kurlarındaki spekülasyon, ister sınır ötesi

sermaye akışlarında artış olsun, farklı görünen her şeyin sıradan bir katalogudur (Tartanoğlu, 2001,201).

Meydan Lorraine'un tanımına göre global "tümüyle ele alınmış olan" anlamındadır. Batı dillerinde de "Global" kelimesine yüklenen anlam budur. Bunun ötesinde bu kavram Fransızca'da "homojenlik" anlamını da içermektedir. Yani bu terim için hem "bütünsellik" hem de "homojenlik" olguları yüklenmiştir. Globalleşme ise bir süreçtir. Bu süreci ekoloji, kültür, ekonomi, politika ve sivil toplum alanlarındaki oluşumlar yan yana, fakat birbirlerine indirgenmeyen varoluşu içerir ve artık egemen ulusal devletlerin değil, uluslararası aktörlerin bu varoluşu yönlendirmeye başladığını ifade eder. Bir başka deyişle, globalleşme; çok boyutlu bir uluslararası sürecin adıdır. Küreselleşme bir trend değil, uluslararası bir sistem olup soğuk savaştan sonra ortaya çıkmıştır. Soğuk savaşın sembolleri bölünme ve Berlin duvarı iken, küreselleşmenin sembolleri ise entegrasyon ve Internet'tir (Yaman, <http://w3.gazi.edu.tr/~syaman/>, ET: Mart 2003).

Günümüzde küreselleşme küresel sistemi yeniden tanımlamıştır. Eskiden uzak olan ulaşılamayan yerler çok hızlı şekilde ulaşılabilir hale gelmiş, eskiden çok geç duyulan ve öğrenilen olaylar küresel haberleşmenin gelişmesi ile herkes tarafından anında duyulur olmuştur. Bir ülkede ortaya çıkan bir yenilik önceden diğer ülkeler tarafından çok yavaş kabul edilirken ve uygulanırken şimdi bu süreç çok kısalmıştır ve zaman zaman bir yenilik birçok ülkede aynı anda kullanılmaya başlanmıştır.

Küreselleşme konusunda tek bir yaklaşım yoktur, çok geniş bir kavram olup bir çok şeyin karşılığı olduğu için tek bir tanımla tanımlanamaz. Küreselleşme konusunda gerek teorisyenler, gerekse uygulamacılar arasında uzlaşmadan bahsetmek mümkün değildir. Olayın boyutu çok yönlü olduğu için, her kişi veya taraf konuyu çoğunlukla kendi perspektifinden görebildiği ölçüde algılayabilmektedir (Bozkurt, 2000,18).

Küreselleşmenin basitten karmaşığa, çok boyutludan tek boyutluya, kesinden belirsiz bir çok tanımla bulunmaktadır (Hablemitoğlu, 2004, 34-35). Sermaye hareketlerinin dünyanın tümüne yayılması etkisi olarak açıklanabilecek olan küreselleşmenin özellikle teknolojik gelişmelerin paralelinde dünyayı bir finans piyasasına çevirdiği görülmektedir. BM İnsanı Kalkınma Raporu (HDR)' ye göre

hergün 1,5 trilyon dolardan fazla para el değiştirmektedir. Fakat tüm bunlara rağmen küreselleşmeyi sadece finans piyasalarının etkinliğinin artması şeklinde yorumlamak sığ bir bakış açısına sahip olmak demektir. Çünkü küreselleşme ekonomik olduğu kadar siyasal, teknolojik ve kültürel bir olgudur (Baştürk,03. 2004, www.isguc.org/senol1.htm).

Küresel ekonomi küreselleşmenin en büyük itici güçlerinden birisidir ama tek sebebi değildir. Ekonomi ile beraber iletişim ve ulaşım küreselleşmenin en büyük destekçileridir. Küreselleşme, ülkelerin sahip oldukları maddi ve manevi değerlerin milli sınırları aşarak dünya çapında yayılması, farklılıkların bir bütünlük ve uyum içinde ortadan kalkmasıdır. Söz konusu değerler ekonomik nitelikte olabileceği gibi siyasi, sosyal ve kültürel nitelikte, piyasaların birbirleriyle ilişkileri, benimsenecek politik sistem, demokrasi, insan kaynakları, din, çevre bilinci gibi düşüncelerin evrensel hale gelmesi de bu çerçevede değerlendirilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, küreselleşme, dünyada siyaset, ekonomi, kültür, hukuk insan kaynakları, eğitim, sağlık, çevre vs. gibi alanlarda meydana gelmektedir (Ak gönül, 2001,135).

Bir diğer tanıma göre küreselleşme ya da küresel ekonomi, dünya piyasalarında ulusal sınırlardan, ulusal politikalardan ve yurt içi ekonomik kısıtlardan bağımsız olarak faaliyet gösteren (çalışan) uluslar arası firma ve finansal kurumlarca ağırlıklandırılmış bir ekonomidir. Bir diğerine göre küreselleşme, kısmen yeni teknolojilerin hızlı ve yaygın yayılmasından kaynaklanan büyüyen ekonomik bağımlılığın bir sürecidir (Seyrek, 2002,168).

Küreselleşme elbette bu gelişmeler ile birlikte kendi ekonomisini de oluşturmaktadır. Bir ülkede çıkan yeni bir ürün aynı anda diğer ülkelerde de satılmaktadır. Bir ülkedeki ekonomik bir faaliyet veya problem aynı anda diğer ülkelere yansımaktadır.

Küreselleşme dünyanın tek bir pazarla bütünleşmesi olarak tanımlanabilir. Küreselleşmenin ön aşaması, bir bölge içerisinde yer alan komşu ülkelerin kendi aralarında Ortak Pazar oluşturmalarının, ekonomik sorunlara ortak çözümler aramalarını ifade eden bölgesel entegrasyonlardır (Seyrek, 2002,169). Askeri ve siyasi birliktelikleri de unutmamak gerekir örneğin, Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa Birliği, NATO, Birleşmiş Milletler. Bu birliktelikler de küreselleşmeye büyük fayda sağlamaktadır.

Amerikan Ulusal Savunma Üniversitesine göre de küreselleşme; maaşların, hizmetlerin, paranın, teknolojinin, fikirlerin, enformasyonun, kültürün ve halkların hızlı ve sürekli biçimde sınır ötesine akışıdır (Yılmaz, 2004, 78).

Küreselleşme, tüm ülkeler arasında mal, hizmet ve sermaye piyasaları yönünden artan ekonomik entegrasyonu ve tüketim alışkanlıklarındaki benzeşmeyi ifade etmek için sıkça kullanılan bir kavramdır (Albeni, Eroğlu, 2002, 19).

BM Küresel Yönetim Komisyonu, küreselleşmeyi ulus ötesi (çok uluslu) şirketler gibi yeni aktörlerin güçlenmesi, iletişim ve birleşimdeki hızlı değişim ve OECD üyesi ülkelerdeki "serbestleşme" girişimleri olarak tanımlanmaktadır. Üretimin mekânsal olarak yaygınlaşması, finansal piyasaların entegrasyonu, benzer tüketim ürünlerinin ve alışveriş merkezlerinin küresel olarak tek tipliliği küreselleşmenin ekonomik boyutu olarak görülebilir.

Dünya Bankası "Küreselleşme, Büyüme ve Yoksulluk" adlı raporunda (2002), "Küreselleşme Sürecini" dünyadaki ekonomilerin ve toplumların devam eden bütünleşmesi olarak tanımlamıştır (Hablemitoğlu, 2004, 36). Ekonomilerin bütünleşmesi demek finansman sisteminin birleşmesi demek, küresel ekonominin olmazsa olmazı finansal küreselleşmedir. Ekonomi ve finansal sistemin küreselleşmesi beraberinde kültürel birleşmeyi ve toplumların birleşmesini getirmektedir.

Bir çalışmasında DPT, küreselleşmenin, ülkeler arasındaki ekonomik, siyasi, sosyal ilişkilerin yaygınlaşması ve gelişmesi, ideolojik ayırımlara dayalı kutuplaşmaların çözülmesi, farklı toplumsal kültürlerin, inanç ve beklentilerin daha iyi tanınması, ülkeler arasındaki ilişkilerin yoğunlaşması gibi farklı görünen; ancak birbirleriyle bağlantılı olguları içerdiği, bir anlamda maddi ve manevi değerlerin ve bu değerler çerçevesinde oluşmuş birikimlerin milli sınırları aşarak dünya çapında yayılması anlamına geldiği ifade edilmiştir (Karluk, 1996, 215).

IMF(2002), "World Economics Outlook" adlı raporunda küreselleşmeyi basitçe "ticaret ve finansman entegrasyonu" olarak tanımlamayı yeğlemiştir. Şu an bu tanımlama yeterli değildir. Ticaret ve finansman entegrasyonu ile birlikte bir çok değişiklik olmaktadır. İş yapma şekilleri değişmekte, hız ve iletişim çok önemli hale gelmekte ve toplum yapısının ve ekonomisinin değişmesi insanları küresel olaylardan daha hızlı etkilenmesini sağlamaktadır.

Küreselleşme kavramının tanımlanmasındaki çeşitliliğe rağmen, anlayışının merkezinde, yeni bir ekonomik küreselleşme fikrinin yattığı görülmektedir. Aynı ulusal ekonomilerin ve dolayısıyla ulusal ekonomik yönetimin yerli stratejilerinin hızla geçerliliğini kaybettiği gerçeğini anlatmak için de bu kavram kullanılmaktadır (Tutar, 2000,18).

Günümüz dünyasında ekonomik ve kültürel hayatta hız çok önemli hale gelmiştir. Ekonomi kararları hızlı okunup hızlı karar verilmez ise etkileri çok kötü olmaktadır. Dünyanın herhangi bir yerinde çıkan kriz eskiye göre çok hızlı şekilde diğer yerleri etkilemektedir. Aynı zamanda kültürel bir olaya çok hızlı şekilde her yeri etkilemektedir. İnternetin ve televizyonun bunda katkısı çok büyüktür ayrıca günümüz ulaşım imkanlarının katkısını unutmamak gerekir. Örneğin bir kişi Fransa Paris'te yaşayıp Almanya Münih'te gününbirlik çalışabilmektedir.

Küreselleşme süreci, birbirinden son derece farklı biçimlerde tanımlanmaktadır. Ancak bundan önce şu tespitin yapılması yararlı olacaktır, hangi perspektiften tanımlanıyor olursa olsun, küreselleşme kendisine, egemen olan iktisadi, siyasi ve kültürel dinamikleri açıklama yeteneği atfedilmiş kavramlardan en önemlisi durumundadır (Aydın, 2002,81-82).

Küreselleşme, uluslar arası ticaretin yaygınlaşması, emek ve sermaye hareketlerinin artması ve teknolojiadaki hızlı değişim sonucunda ülkelerin gerek ekonomik, gerekse siyasal, sosyo-kültürel açıdan birbirlerine yakınlaşmaları olarak tanımlanmaktadır. Bu genel küreselleşme tanım ve süreci içerisinde ekonomik küreselleşme, küreselleşme kavramının en önemli unsurunu oluşturmaktadır (Karaçor, 2002,379-380).

Burada küresel ekonomi, küreselleşme için en önemli itici güç tür fakat, son günlerde ekonomilerde ki yavaşlama küreselleşmenin yavaşlaması anlamına gelmemektedir. Ülkeler arası ilişkiler sürekli gelişmektedir. Günümüzde artık küreselleşme durdurulamaz.

Toplumsal yaşamın bütün alanları ile yakın ilişkileri ve karşılıklı etkileşim içinde olmasıyla birlikte, küreselleşme esas olarak ekonomik süreçlerle ilgili bir olgudur. Yukarıdaki tanımlamaların ışığında küreselleşme; toplumsal, ekonomik ilişkilerin, ulusal devletin tanımlanan sınırlarının dışına çıkarak dünya genişlemesi, ülkeler ve toplulukları birbirine bağlayan bağların sıkılaşması ve böylece giderek

artan ölçüde bir bütünleşme sürecini ifade etmek üzere kullanılmıştır (www.geocities.com/uretkenogrenciler, ET:Şubat 2003).

Küreselleşmenin gelişim sürecini hızlandıran temel dinamik uluslar arası mal ve sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesini öngören yaklaşımları, çok sayıda ülkenin benimseyerek veya benimsemek zorunda kalarak ulusal politika haline dönüştürmesi ve gerek uluslararası ticaretin, gerekse sermaye hareketlerinin üzerindeki malları ve denetimleri tedrici olarak azaltan uygulamaları hayata geçirmesidir. Bu bağlamda çok sayıda ülkenin 80'li yılların başından itibaren uluslararası ekonomi ile bütünleşmeyi öngören yapısal uyum programları uygulamaya başladığı gözlenmektedir. Bu programlar, piyasaların serbestleşmesini ve çok uluslu örgütlemelerin (ulus ötesi şirketler) yaygınlaşmasını mümkün kılarak küreselleşme sürecinin hızlanmasına önemli katkılarda bulunmaktadır (Aydın,2002, 83).

İletişim ve ulaşım ve eğitim imkanlarının artması, ülkeler arası etkileşimi artırmıştır. Bu sayede ülkeler daha çok yakınlaşmaya gitmektedirler ve sınırlar insanların talepleri doğrultusunda tek tek kaldırılmaktadır. Küreselleşme tanım olarak çok geniş olduğundan tek bir alanda tanımlanması zordur aşağıda 5 ana başlık altında tekrar açıklanmaktadır.

1.1. EKONOMİK KÜRESELLEŞME

Ülkeler arası ekonomik hareketler, ekonomik küreselleşmeyi ortaya çıkarmıştır. Küresel ekonominin küresel hayata etkisi, küreselliğe açık ülkelerde hemen etkisini göstermektedir. Küresel ekonomi küreselleşmenin başlangıç noktalarından birisidir.

Ekonomide, liberalizasyon süreçlerinin hız kazanması ve yayılması ile birlikte ekonomik küreselleşme kavramı ortaya çıkmıştır. Uluslararası hammadde ve mamul mal piyasalarının kurum ve kuruluşlarının oluşturulması liberalleşme sürecini hızlandırmış, uluslararası mal piyasalarını küresel boyutlara taşımıştır (Karaçor, 2002,381).

Ekonomik globalleşme, genel anlamda ülke ekonomilerinin dünya ekonomisiyle entegrasyonunu, yani dünyanın tek bir pazarda bütünleşmesini ifade etmektedir. Bir başka deyişle ekonomik globalleşme, ülkeler arasında mal, sermaye

ve emek akışkanlığının artması sonucu ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerin yaygınlaşması ve ülkelerin birbirlerine yakınlaşması demektir. Ekonomik globalleşme sürecinde, mal ve hizmetler ile uluslar arası sermaye hareketleriyle ilgili sınır-ötesi işlemler çeşitlenerek artmakta ve teknoloji dünya çapında daha hızlı bir biçimde yayılmaktadır. Bu süreçte global firmalar önemli bir fonksiyon üstlenmekte ve bu firmalar vasıtasıyla teknoloji gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere doğru yayılmaktadır (Aktan[1],www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/ikinci-bol/globalles-yoksulluk ET:Mayıs 2004).

Global firmalar sadece gelişmiş teknolojiyi gelişmekte olan ülkelere götürmemekte aynı zamanda çalışma ve yaşama kültürünü de götürmektedir.

Telekomünikasyon, bilgi ve ulaşım teknolojisindeki hızlı gelişmeler, GATT(Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Anlaşması), WTO(Dünya Ticaret Örgütü) ve IMF(Uluslararası Para Fonu) gibi uluslar arası kuruluşların çabasıyla dünya ekonomisinde sağlanan liberalleşme hareketleri, ülkenin hızlı ve sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmede piyasa ekonomisinin önemini kavramaları, uluslararası firmaların sınır-ötesi satış yapma ve maliyet düşürmek amacıyla daha ucuza mal ve hizmet sağlamak gibi faktörler, ekonomik gelişmeye ortam hazırlamıştır. Mal ve hizmetler ile üretim faktörlerinin, yani emek, sermaye ve teknolojinin uluslararası alanda mobilitesi sonucu mal ve hizmet piyasalarının entegrasyonu globalleşme ile sonuçlanmıştır (Aktan[1],www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/ikinci-ol/globalles-yoksulluk ET:Mayıs 2004). Ülkeler arası ticaret, küresel mali sistemin oluşmasına sebep olmuştur. Küresel ticaret ve mali sistem değişik ülkelerde üretim ile ilgili fırsatlar ortaya çıkarmış ve bu sayede üretim de küresel hale dönmüştür.

1.2. TİCARİ KÜRESELLEŞME

Ticaret alanında küreselleşme, ülkeler arasında mal ve hizmet akımları üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması veya azaltılması sürecini kapsar (Seyidoğlu, 2003,142). Ticari küreselleşme veya küresel ticaret diğerlerinden daha eski bir gelişmedir. Bu gelişme, 1947'de kurulan GATT çerçevesinde gümrük tarifeleri ve kotaların kaldırılarak uluslararası ticaretin evrensel boyutlarda serbestleştirilmesi çalışmaları ile başlatılmıştır. Küresel ticaretin gelişmesinde GATT çerçevesindeki uluslararası düzenlemeler, iletişim ve haberleşme başta olmak üzere teknolojik gelişmelerin de önemli etkileri vardır. Bu sayede taşıma maliyetleri düşmüş

uluslararası pazar gelişmeleri daha kolay izlenir bir duruma gelmiştir (Seyidoğlu, 1999, 189).

1980'lerden sonra GATT'ın himayesi altında ülkeler arasındaki ticaret engelleri azaltılmıştır. Özellikle Uruguay Raundu ile 1 Ocak 1995'ten itibaren daha fazla liberalizasyon sağlamak ve bunun için tarife ve tarife dışı engelleri azaltmak ve dünya ticaretinde bir gelişme yaratarak bütün ülkelerin ve özellikle azgelişmiş ülkelerin kârlı duruma geçişi hedeflenmiştir (Uysal, 2002, 306).

1980 yılından itibaren ekonomik küreselleşme büyük bir hız kazanmıştır. Bu dönemde dünya ticareti hızla artmıştır. Birleşmiş Milletler istatistiklerine göre toplam dünya ticareti, 1960 yılında 266 milyar dolar iken, 1986 yılında 4.334 milyar dolara ulaşmıştır. Ortalama büyüme oranı yıllık % 10. 89 civarında gerçekleşmiştir. Dünya ticaretindeki bu gelişmeye neden olan en önemli faktörlerden biri İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra çok önemli uluslar arası anlaşmazlıkların olmamasıdır. Ayrıca teknolojik ilerlemeler, pazarlar arası etkileşimi güçlendirmiş ve dünya ticaretini artırmıştır (Uysal, 2002,306-307). İstatistikte görüldüğü gibi, uluslar arası anlaşmazlıkların az olması ve büyük savaşların olmaması küreselleşme için çok uygun bir ortam oluşturmuştur.

GATT sistemi 1994 yılına kadar sadece mal ticaretini düzenlerken, 1994 yılında hizmet ticaretini de düzenlemeye başlamıştır. 1996 yılında Singapur'da Türkiye'nin imzaladığı Bilgi Teknolojisi Anlaşması (ITA) ile bilgi iletişim teknolojisi ürünlerinde 2000 yılı başına kadar gümrük vergileri sıfırlanmıştır. Böylece küreselleşmeyi artıran en önemli unsur olan telekomünikasyon ve bilgi teknolojisindeki gelişmelerin hizmet sektöründeki hızlı ticari serbestleşmesi de kurumsallaşmıştır. Geleneksel ticaret sistemi, bilgi teknolojisi ve yaygın bilgisayar kullanımı sayesinde değişmiş ve yerini elektronik ticarete bırakmaya başlamıştır (Albeni, Eroğlu,2002,28).

Elektronik ticaret sayesinde, ticari bilgiye ulaşmak çok kolay ve maliyetsiz hale gelmiştir. Bu sayede fiyat istikrarı küresel hale gelmiştir. Rekabet küresel yapılmaya başlanmıştır.

WTO, (Dünya Ticaret Örgütü) Uruguay Round sonucu ortaya çıkan anlaşmaların uygulanmasının sağlanması, müzakereler için forum olması, uyuşmazlıkların çözülmesi ve ticaret politikalarının gözden geçirilmesi

mekanizmaların yönetilmesi ile görevlendirilmiştir. WTO ayrıca küresel ekonomi politikalarının oluşturulmasında daha fazla tutarlılık sağlanması amacıyla IMF ve Dünya Bankası ve bağlı kuruluşlarıyla dünya ekonomi politikalarının yaklaştırılmasında işbirliğine girme görevlerini de üstlenmiştir (Başoğlu vd.,2001, 144).

Ticaretteki küreselleşme bir taraftan dünya ticaretine giderek daha fazla ülkenin katılması ve ülkelerin dışa açılma oranlarının artması, diğer taraftan ticareti düzenleyen kuralların uygulanması konusunda zorlayıcı bir mekanizmanın oluşturması şeklinde kendini göstermiştir(www.foreigntrade.org.tr/ead/strateji/1-4.htm ET:Nisan 2004).

Globalizasyon süreciyle birlikte Az Gelişmiş Ülkeler için dışa açılma bir kalkınma politikası halini almış ve Az Gelişmiş Ülkeler; IMF ve Dünya Bankası tarafından adeta bu politikaya mecbur bırakılmıştır (Demir, 2001, 94-95). İhracata ve borçlanmaya yönelik büyüme politika haline gelmiştir.

1.3. MALİ KÜRESELLEŞME

1980'li yıllarda uluslar arası sistemde meydana gelen yeniden yapılanmanın bir uzantısı olarak önem kazanan ve çok yönlü bir etkiye sahip küreselleşmenin bir diğer ayağını oluşturan finansal küreselleşme "ulusal finans piyasalarını ayıran sınırların ortadan kalkması, finans piyasalarını çeşitli kontrol ve sınırlamalardan arındırılarak uluslar arası rekabete açılması, piyasaların konvertibiliteye sahip olmaları, kurların dalgalanmaya bırakılması, uluslar arası sermaye akımlarının artması ve yatırım fonları ve yatırım ortaklıkları gibi yeni kurumsal yatırımların finans piyasalarındaki rollerinin artması" şeklinde tanımlanmaktadır. Finansal küreselleşme hem küreselleşmenin bir parçası hem de küreselleşmeyi hızlandıran önemli bir unsur oluşturmaktadır. Finansal piyasaların bütünleşmesi ve sermaye hareketlerinin serbestleşmesi sonucunda faiz ve kur dalgalanmalarına imkân tanınması üretimin küreselleştirmesinden önemli bir rol oynamaktadır (Durusoy, www.ceterisparibus.net/bankafinans/makaleler.htm ET:Mayıs 2002).

Küreselleşme tartışmalarında sermaye hareketleri merkezi rol oynar. Bugün gelişmiş ülkelerde kurumsal yatırımcıların yönettiği fonlarda büyük artışlar olmaktadır. Bilgi ve iletişim teknolojisindeki gelişmeler de fonların dünya ölçeğinde kolayca hareket etmesine olanak sağladı. Gelişmekte olan ülkelere yönelik fon

akımlarının ise resmi kanallardan çok özel yatırımlar alanına kaymış olması dikkat çekici bir gelişmedir. Ayrıca geçmişteki durumun tersine, bugünkü uluslararası sermaye akımlarının ödemeler bilânçosunun cari işlevler bölümü ile bağlantısı zayıflamış hatta tamamen kaybolmuştur (Seyidoğlu, 2003, 142).

Uluslar arası sermaye hareketleri küreselleşme ile birlikte çok hızlı şekilde ülkelere giriş ve çıkış yapmaktadır. Sermaye piyasaları bu hareketlerden olumlu veya olumsuz olarak hemen etkilenmektedir. Çoğu ülkeler sürdürülebilir büyüme gibi amaçlarla öncelikle dolaysız yabancı sermaye girişlerini özendirici mali politikalar izlemişlerdir. Bu gelişmeyi uluslararası piyasalardaki tahvil ve hisse senedi gibi menkul değerlere yapılan portfolyo sermayesi yatırımlarının liberalleştirilmesi izlemiştir. Bu sürece son olarak "Sıcak Para" fonları da denilen kısa süreli sermaye akımları katılmıştır (Seyidoğlu, 2003, 142).

Sıcak Para adından da anlaşılacağı kontrolsüz piyasaya girdiği ve çıktığı zaman gelişmekte olan ülkeleri yakmaktadır. Adı üstün de sıcak para demek hemen piyasayı terk edebilir demek. Çok yüklü miktarda terk ettiğinde piyasayı kontrolsüz hale getirmektedir. Bu yüzden sürekli kontrol altında olmalıdır.

Gelişen ülkeler, yabancı sermaye ihtiyacını daha çok, sıcak para girişi ile karşılama gayreti içerisinde olmuşlardır. Gelişmiş ülkelerdeki geniş finansal sermaye kaynaklarının yüksek kazanç beklentileri liberalleşme yönünde baskı oluşturmaktadır. Bu iki unsur, dünya ekonomisinde teknolojinin ve yeni yatırım araçlarının yardımı ile son derece hızlı hareket eden, uluslar arası boyutta karar veren yatırımcıların oluşmasına neden olmuştur. Bu oluşum, küreselleşmenin esasen mal ve sermaye piyasalarında küresel ölçekte genişleme serbestleşmeden ibaret olan ekonomik yönünü göstermektedir(Karaçor, 2002, 380-381).

Sermayenin hareket koşulları ve kuralları; sermayenin bir yandan ilgili ve yararlı bölgelere yayılması anlamına gelen globalleşmeyi, diğer yandan da kendisine yeni faaliyet alanları açma anlamına gelen özelleştirmeyi dayattığı görülmektedir. (Önder,2002, www.stratejik.yildiz.edu.tr/makale3.htm). Ulusal şirketler ve işletmeler küresel sermaye tarafından alınmakta ve işletilmektedir. Günümüzde eskiden birbirine düşman olan devletlerin şirketleri diğer ülkeden şirket satın almakta ve işletmektedir.

Dünya ölçeğinde kâr arayışı süreci yukarıda da değinildiği gibi uluslar arası sermaye hareketlerini kısıtlayan önlemlerin adım adım tasfiyesini getirmiştir. İktisat politikalarının global kâr mücadelesine olanak verecek şekilde biçimlenmesinin yanı sıra haberleşme, iletişim ve bilgisayar teknolojisindeki gelişmelerin sağladığı olanakların da kullanılması uluslar arası finans sermayesini kuvvetlendirmiştir. Bu süreçte finansal enstrümanların sayısı katlanmış, piyasaya yeni aktörler (kurumsal yatırımcılar, fon yöneticileri vb.) ve ticareti yapılabilen ürünler çıkmıştır. Finansal varlıklar ve borçlar ticareti yapılabilen enstrümanlara dönüştürülmüş, döviz ve gayrimenkullerin de mallar gibi ticareti yapılabilir olmuştur. Moneter dünya piyasasının büyümesi ve finans piyasalarındaki hızlı gelişme son yıllarda dünya ekonomisinin belirleyici özeliği olmuş, finansal işlemlerin patlaması ve bütün sınırları aşması globalleşme kavramının içeriğini oluşturmuştur (Demir, 2001,87).

Finansal küreselleşmenin itici gücü olan finansal liberalleşmenin benimsenmesinden 1980'lere egemen olan iktisadi düşüncenin rolü de büyük olmuştur. Neo-klasik bağlamındaki bu düşünce yerli tasarrufların yetersiz kaldığı durumlarda yabancı tasarrufların yerli yatırımlar ve büyüme için önemli bir kaynak oluşturacağı temeline dayanmıştır. Bu düşünceye göre, sermaye hareketlerinin serbestleşmesi (dış finansal serbestlik) sonucunda tasarruflar sermaye darboğazı çeken ülkelere akacak, diğer bir deyişle ekonomik etkinliği geliştirerek büyüme ve istihdamı gerçekleştirmek için tasarrufları yeterli olmayan gelişmekte olan ülkelerde faiz oranını yükselterek tasarruf fazlası olan ülkelerin tasarrufları çekilecektir. Bu süreç gelişmekte olan ülkelerdeki faiz oranları uluslar arası faiz oranına inene kadar devam edecektir (Durusoy, www.ceterisparibus.net/bankafinans/makaleler.htm ET:Mayıs 2002). Yukarıda anlatılan iyimser bir tahmin, gelişmekte olan ülkelerde faiz oranları uluslar arası faiz oranlarına inmeyebilir ve bu tasarruf fazlaları günümüzün modern bir sömürü aracı olabilir.

Görüldüğü gibi küreselleşmenin ilk adımı finans kesiminde atıldı ve en kararlı önlemler, en yaygın, en geniş serbestleşme, küreselleşme uygulamaları finans kesiminde oldu. Kaldı ki halen küresel boyutta serbestlik en çok finans kesimindedir. Sermayenin serbest dolaşımı: hizmetlerin, malların ve hale işgücünün serbest dolaşımının çok önündedir(Güvenç, 1998,56).

Günümüz dünyasında anında iletişim olanaklarının artması ile bilgi dolaşımı sermaye hareketlerinden daha hızlıdır ve sayıca daha fazladır. Bilgi paylaşımı sermaye hareketlerinin önüne geçmiştir.

Küreselleşme sürecinde uluslar arası sermayenin akışının ve ticaretinin daha sağlam esaslara dayandırılması kuşkusuz zorunludur (Ekin,1997,78). 1980'li yıllardan itibaren yeni küresel düzen içinde bir yandan AB, diğer yandan NAFTA ve benzeri bölgesel blokların oluşması karşısında Dünya Ticaret Örgütü "Çok Taraflı Yatırım Anlaşması"nı düzenleme gereğini hissetmiştir. "Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI)" uluslar üstü sermayenin girdiği ülkelerde üretimden pazarlamaya kadar mülkiyet edinme de dahil olmak üzere hiçbir denetim ve sınırlamayla karşılaşmadan ulusların anlaştığı yasal bir düzenlemedir. Diğer bir ifadeyle uluslar arası yatırımları belirleyen yasaların liberalleşmesi; yatırımların korunması ve dolayısıyla küreselleşmenin yaygınlaştırılması amacıyla çok yönlü bir çerçeve anlaşması oluşturmaya çalışılmıştır(Ekin, 1997,76).

Sermayenin anayasası olarak nitelendirilen MAI, sermayenin önündeki tüm engellerin kaldırılması ve bu yolla kaynakların daha etkin dağılımının sağlanmasını ortaya koymaktadır (Albeni, Eroğlu, 2002, 29). Henüz taslak düzeyinde olan MAI bu yönden atılmış çok ciddi ve önemli bir adımı oluşturmaktadır. Böylelikle, sermayenin uluslar üstüleşmesinin son aşaması olarak küreselleşme için gerekli tüm koşullar oluşmuştur (Ekin, 1997, 78). Bu gelişmeler sonucu 1980'lerde doğrudan yabancı yatırımlarda portföy yatırımlarında önemli artışlar yaşanmıştır. Bu nedenle küresel ekonomik bütünleşmeye en önemli delil, uluslar arası sermaye hareketlerindeki artış tarafından sağlanmaktadır. Zaten çoğu kimse ekonomik küreselleşmeden, sermayenin uluslar arası dolaşımındaki artışı ve bunun sonucunda, finansal piyasaların bütünleşmesini anlamaktadır (Albeni, Eroğlu, 2002,38).

Çünkü gerçektende, küreselleşmeyle dünya mal ticareti olağanüstü boyutlarda büyüdü ise; finans piyasalarının gelişmesi de dış ticaretten en az on kat daha fazla olmuştur. Bu hesabı 50 kata kadar çıkartan batılı ekonomistler de var! Üstelik yüzlerce çeşit finansman olanaklarıyla, riski azaltmaya yönelik bir sürü finans teknikleriyle ticaretin küresel boyutta gelişmesine ve yayılmasına lokomotiflik yaptı. Bu kadar da değil! Finans piyasalarının gelişmesini aynı zamanda belirli bir zaman diliminde kapitalizmin kâr haddinin düşüş eğilimi hastalığına geçici de olsa "ilaç"

işlevi gördü. Reel ekonomide rantabl olanların çok daralması karşısında veya konjonktürel ekonomik kriz dönemlerinde sermayenin kârlı olarak sığındığı bir çare olarak işe yaradı. Olağanüstü bir rant piyasası ve muazzam boyutlara varan mali spekülasyon fırsatları doğdu. Finans piyasalarının gelişmesi bu yanlarıyla tüm kapitalistler, spekülâtörler ve tasarruf sahipleri tarafından tepe tepe kullanıldı ve halen kullanılmakta. Adeta "uyuşturucu bağımlılığı"na benzeyen bir finans bağımlılığı ortaya çıktı (Güvenç, 1998,66).

Finansal piyasaların, kurumların ve araçların yasal açıdan yeniden düzenlenerek serbestleştirilmesi ile finansal kurum, araç ve hizmet çeşitliliğinin artırılması ve faiz oranlarının serbestleştirilmesi yönündeki finansal liberalizasyon uygulamalarının ağırlık kazanmasıyla; ulusal finans piyasalarında yapılan uluslar arası nitelikteki işlemler giderek artmış, ulusal finans piyasaları küreselleşmiş ve giderek artan ölçüde bütünleşmiştir. Sonuçta küresel finans piyasalarındaki finansal akımlar, reel ekonominin gereklerinin üstüne çıkmıştır (Güvenç, 1998, 88).

Mali küreselleşme ülkeler için mali yönden büyük riskler getirmektedir. Hızlı finans hareketleri ve ekonomilerin birbirine bağılılıkları her ülkeyi derinden etkilemektedir. Bu riskleri azaltmak için yapılan spekülâtif hareketlerin ve mali işlemlerin kontrollü şekilde olması gerekir.

1.4. ÜRETİMİN KÜRESELLEŞMESİ

Küreselleşmenin diğer bir boyutu da üretimin küreselleşmesidir. Ekonomik sınırlamaların ortadan kalkması ile işgücü küresel hale gelmiştir ve üretim yeri de maliyetten dolayı tek bir ülkeye bağımlı olmaktan çıkmıştır.

Küreselleşme olgusunun gelişimini belirleyen faktörler arasında, temel faktör olarak özellikle kâr maksimizasyonu noktasında tüm dünyayı bir pazar ve hammadde kaynağı olarak görmek isteyen ve bunu sağlamayı hedefleyen "girişim kabiliyeti"nin ve bu girişim kabiliyeti içerisinde özellikle çok uluslu şirket girişimciliğinin rol ve etkinliğini teslim etmek gerekir (Balkanlı, 2002,15). Global düzeyde üretim zincirlerinin farklı aşamalarını kontrol edebilen, üretim faktörlerinin ve devlet

politikaları ile sağlanan avantajların kullanımında coğrafi farklılıklar nedeniyle ortaya çıkan potansiyeli kullanabilen, kaynak ve faaliyetlerini global ölçekte yönlendirebilen firmalar global firmalar, yani çokuluslu şirketlerdir (Aktan[2], www.canaktan.org/ekonomi/cok-uluslu/aktan ET:Şubat 2007).

Üretim alanı olarak bütün dünyayı hedefleyen bu firmalar, üretim faaliyetlerini hammadde maliyeti, ara malı maliyeti, işgücü maliyeti ve dışsal maliyetler açısından daha cazip görüldükleri ülkelere kaydırmaktadırlar. Bu yönleşte özellikle iş gücü maliyetinin düşüklüğü ve dışsal maliyetler önemli rol oynamaktadır. Global firmalar, ücret artışlarının işgücü verimliliğini aştığı ülkeleri hemen terk etmekte ve düşük maliyeti sağlayacak ülkelere ya da bölgelere yönelmektedirler. Ayrıca, bu firmalar kendilerini çevre koruma maliyetlerinin etkisinden kurtarmak ve böylece rekabet avantajı sağlamak amacıyla faaliyetlerini çevre koruma mevzuatları göreceğ gevşek olan ülkelere kaydırmaktadırlar (Aktan[1], www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/ikinci-bol/globalles-yoksulluk,ET:Mayıs 2004).

Son yıllarda küresel ölçekte ekonomik entegrasyonun artması, piyasa ekonomisinin etkisini dünyanın her yerinde artırması ve uluslar arası ticaret ve finansa faaliyetlerde serbestleşmenin ivme kazanması ile birlikte çokuluslu şirketlerin önemi hızla artmaktadır(Aktan[2], www.canaktan.org/ekonomi/cok-uluslu/aktan ET:Şubat 2007).

Çok uluslu şirketlerin bütçesi, bir çok ülkenin gayri safi milli hasılasından yüksektir. Çok uluslu şirketler ellerinde çok büyük bir güç tutmaktadır. Doğal kaynakların temini, üretim tesislerinin re-organizasyonu, pazarlama stratejilerinin yeniden şekillenmesi, teknolojinin önemli hale gelmesi ve bilgi teknolojilerinin kullanımı konularında bir önceki yüzyıl ile karşılaştırıldığında, küresel ekonomik aktörlerin devletlerin işlevlerini önemli oranda sınırlandırdığı görülmektedir. Vergi, yatırım, ticaret, finans ve sosyal güvenlik gibi devletin ekonomi merkezli politikaları küresel ekonomik aktörlerin beklentileri doğrultusunda şekillenmeye başlamıştır(Ateş, 2006, 30). Buradan da görüldüğü gibi küresel büyük şirketler küresel hayata etki etmekte ve biçimlendirici rol oynamaktadırlar. Küreselleşme diye adlandırılan süreç biryandan da siyasi, iktisadi ve sosyal tüm alanları kapsayan bir öneriler reçetesi içermektedir. Buna göre kapitalist üretim ilişkileri içindeki bir pazar

ekonomisinin biricik başarı ölçütü olarak kâr(veya genel olarak sermayenin getirisi) ön plana çıkartılmaktadır. Ulus devletin, sermayenin daha fazla kâr olanaklarının önündeki her türlü toplumsal, idari ya da yasal kısıtlaması "akıl dışı" olarak nitelendirilmekte ve kaldırılması gerektiği savunulmaktadır (Yeldan, 2003,14).

Küresel sermaye kendisine karşı kuralsızlık uygulanmasını istemektedir ve kurallarını kendisi koymak istemektedir. Küreselleşme reçetesine bu açıdan bakıldığında; küreselleşme kavramının aslında nesnel bir gerçeklikten ziyade, dünya kapitalizminin öncü aktörleri olan çokuluslu şirketlerin ve uluslar arası finans kuruluşlarının öznel ve idari bir projesi olarak değerlendirilmesi gerektiği görülmektedir (Yeldan, [www.bilkent.edu.tr/ %7Eyeldane/Yeldan ET:Ocak 2005](http://www.bilkent.edu.tr/%7Eyeldane/Yeldan%20ET%20Ocak%202005)).

Çokuluslu şirketlerin gelişimi ile zaman içerisinde ulusal ölçek hesaplamaları yerini yeni uluslararası ölçek hesaplamalarına bırakmıştır (Balkanlı, 2002,19). Gerçekten çokuluslu şirketlerin dünya ekonomisi içindeki payı hali hazırda gelişmeleri çok "parlak" olarak nitelenen birçok ulusu geride bırakacak bir büyüklüğe ulaşmıştır. Görülebilir bir gelecekte yabancı şirket yatırımlarının devam edeceği ve üretimin çokuluslu hale dönüşmesinin dünya ekonomisinin yapısal bir karakteri haline geleceği belirtilmektedir (Ekin, 1997,34-35). Ülkeler bu gerçekleri göze alarak küresel ekonominin gereklerini kontrollü halde yerine getirmelidirler, Kontrol mekanizmaları kurarken yasakçı bir zihniyet oluşmamalıdır. Sadece sistemin temel taşlarını oturtturarak düzenleyici görevlerini yapmaları gerekmektedir.

2. TEKNOLOJİK GELİŞMELERİN KÜRESELLEŞME ÜZERİNDE ETKİLERİ

Teknoloji (Yunanca τέχνη (sanat) ve λογία (bilmek)), sözcüklerinin birleşiminden oluşmuştur. İnsanoğlunun gereklerine uygun yardımcı alet ve araçların yapılması ya da üretilmesi için gerekli bilgi ve yetenektir. Teknoloji ayrıca, bir sanayi dalıyla ilgili üretim yöntemlerini, kullanılan araç, gereç ve aletleri kapsayan bilgidir (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Teknoloji>)

Dünya ekonomisinin küreselleşme sürecinde teknolojik gelişmeler etkileşimin ve değişimin derecesini ve yaygınlığını hızla arttırmaktadır. Teknolojik gelişmeye bağlı olarak özellikle iletişim ve ulaşım maliyetlerinin süratle azalması, bilgiyi özgürleştirerek paylaşımını kolaylaştırırken küreselleşme sürecinin etkilerini farklılaştırmakta ve büyütmektedir. Örneğin, ilk ticari uydu 1969 yılında uzaya

fırlatılırken, bugün dünyanın değişik bölgelerine bilgi taşıyarak hizmet veren 200'den fazla uydu bulunmaktadır. Yine 1950'lerin sonlarına kadar Atlantik'i ve Pasifik'i tamamen geçen tek bir iletişim kablosu bulunmazken, bugün kabloların sayısı bir milyonu aşmaktadır (Selamoğlu,2000,35). Bu göstergeler küreselleşmede teknoloji sayesinde iletişim gücünü göstermektedir.

2000'li yıllara gelindiğinde küreselleşme Internet teknolojisi, uydu iletişimi, dijital dünya ve e-devlet kavramlarıyla, 1990'lı yıllarda taşıdığı vizyonu pekiştirmiştir. Bugün, küreselleşme sürecinin tamamlayıcı kavramı elektronik ticarettir. Hisse senetleri, hazine bonoları, döviz işlemleri, mal ve hizmet dolaşımı, bankacılık ve borsa işlemleri; fiili finans piyasaları yerine artık elektronik piyasalarda ve bankacılık ortamında gerçekleşmektedir (Orhan, 2000,415).

Bütün bu gelişmelerin sonucu olarak iktisadi faaliyetlerin uluslararası ölçekte genişlemesinin, adına küreselleşme denen sermayenin küreselleşme sürecinin derinlik kazanmasına sebep olduğunu söylenebilir. Ancak, Thurow'un düştüğü şu not da unutulmamalıdır: "Küreselleşme sürecini başlatan ana unsur hükümet faaliyetleridir. Teknolojik gelişme ise bu süreci derinleştirmeye yaramıştır." Küreselleşme süreci, gündeme yeni politikalar taşıyarak dünyanın iktisadi görünümünü köklü bir biçimde değiştirmektedir. Söz konusu politikaların iki önemli ayağı bulunmaktadır: Bir taraftan mal ve sermaye piyasaları serbestleştirilerek üretim ve dağıtım stratejilerine uluslar arası boyut kazandırılmaya çalışılmaktadır. Diğer taraftan da, gerek mal ve hizmetlerin ülkeler arasında mübadele edilebilirliğini, gerekse sermayenin serbestçe dolaşabilirliğini engelleyen unsurları hızla ortadan kaldıran teknolojik kazanımlar iktisadi hayata aktarılmaktadır (Aydın, 2002,84).

İletişim ve ulaşım ve üretimde ki teknolojik yenilikler küreselleşmenin en büyük nedenleridir. Bu yenilikler olmasa küreselleşme son yüzyılda bu kadar hızlı olamaz dı. Önceki yüzyıllarda olduğu gibi yavaş ilerlerdi.

3. KÜRESELLEŞMENİN SONUÇLARI

Küreselleşme genel olarak bakıldığında bir çok yararı olmasına rağmen, zararları da olmaktadır. Önemli olan bunları ortaya koyabilmek ve zararları en az düzeyde tutmaktır. Ortaya çıkan en büyük sonuç uluslar arası gelişmelerin çok hızlanması ve toplumu her yönde geliştirmesidir.

3.1. KÜRESELLEŞMENİN YARARLARI

Küreselleşmenin yararları ekonomik büyüme, dış ticaret ve ekonomik canlanma, rekabet ve çok uluslu şirketlerin güçlenmesi şeklinde incelenebilmektedir.

3.1.1. Ekonomik Büyüme

Ekonomik büyüme her bireyin ve her ülkenin istediği bir olaydır. Bunun günümüz araçlarından biriside küreselleşmedir. Sermaye hareketleri ve işgücü tek bir ülkeye bağımlı olmaktan çıkmıştır.

Ekonomik büyüme küreselleşme sayesinde gelişmekte olan ülkeler açısından en önemli unsurlardan biridir. Öncelikle küreselleşme ticareti arttıracak, dolayısıyla ticaretten sağlanacak kazancı arttırmıştır. Etkin olarak faaliyette bulunmayan endüstrileri daha etkin çalışmaya zorlamıştır. Dışsal faaliyetler az gelişmiş ülkelerde yeni endüstrilerin oluşumunu sağlayarak yabancı sermayenin söz konusu ülkeler içine akışını sağlamıştır. Bunun ortaya koyduğu sonuç ise ülke içerisinde tarife fabrikalarının oluşmasıdır. Küreselleşmenin büyümeye olan bir diğer katkısı ise her ülkenin ayrı olarak başaramadığı optimal kaynak dağılımı ve tam istihdamın beraber sağlanmasıdır. Bu bağlamda küreselleşme sayesinde az gelişmiş olarak kabul edilen birçok ülke gelişmiş üretim merkezlerine dönüşecek ve çağı yakalayarak gelişen ülkeler seviyesine ulaşacaklardır (Ertürk, 2001, s.177-178). Küreselleşmedeki iyimser hedef budur. Küreselleşme yeni ekonomik hareketlerin oluşturduğu yeni bir gerçektir. Bu gerçek ülkeler arasında karşılıklı pazar ve politik ilişkilerinin değişimine aynı zamanda büyümesine sebep olmuştur (Bhagwati, 1996, s.310).

Diğer taraftan hızlı teknolojik değişim ve dünya mali piyasalarının bütünleşmesi, düşük işlem ve bilgi maliyetleri yoluyla prodüktivite artışına ve büyümeye yol açmıştır. Böylece düşük maliyetler, piyasaların artan etkinliği, yüksek verimlilik ve düşük gümrük duvarları yeni yatırım imkânlarını arttırmıştır. Bu sayede coğrafi uzaklık, mal ve hizmetlerin sağlanmasını sınırlayan bir faktör olmaktan çıkmıştır.

3.1.2. Dış Ticaret ve Ekonomik Canlanma

Uluslararası ticaret milli ekonomik refahı artırır (Walther, 2002, s.147). Küreselleşmenin bütün dünya ülkelerini birleştirerek geniş bir kent yarattığı, bu kentte tüketicilerin tüketim tarzlarının, kurumların, grupların, yaşantıların birbirleri ile benzeştiği, ekonomi ve ticarete milli devletlerin etkinliğinin ve denetimlerinin

azaldığı, uluslararası şirketlerin belirleyici oldukları bir pazar ortaya çıkmaktadır. Bu pazarda emek, mal, hizmet ve sermayenin önündeki bariyerler ortadan kalkmaktadır. Ulaşım ve iletişimin hızla geliştiği, teknoloji sayesinde dünyanın her yerinde üretim ve pazarlamanın mümkün hale geldiği, mali piyasaların dünya ölçeğinde bağımsız ve olağanüstü güç olduğu tam rekabet ortamına ulaşılmaktadır. Ayrıca uluslar arası ticaret milli ekonomik refahı da arttırmaktadır (Walther, 2002, s.147). Bütün bunların ışığında hız kazanarak artan dış ticaret beraberinde ekonomiyi de canlandırmaktadır.

Dış ticarete ihracatın ithalatı karşılama oranı, ihracatın ve ithalatın yıldan yıla gelişme oranları küreselleşmenin faydasını veya zararını gösteren en önemli istatistiklerdir. Bu istatistiklere kısa ve uzun zaman dilimlerinde bakılırsa daha net olarak olumlu veya olumsuz etkileri görülebilir.

3.1.3. Rekabet

Rekabet, üstünlük sağlama amacı ile rakiplere karşı yürütülen yarışma etkinliklerinin bütünüdür. Bu terim işletmecilik, iktisat, çevrebilim, spor ve sanat dallarını da içeren alanlarda sıkça kullanılır. Rekabet iki ya da daha çok güç, kuruluş, işletme, sistem, birey, ya da grup arasında yer alabilir (<http://tr.wikipedia.org/wiki/Rekabet>)

Küreselleşme yerleşik oligopollerini parçalayarak rekabetin yolunu açmaktadır. Finansal sektörün dışında yatırım için gelen yabancı sermaye bazen ana ülkedeki bir şirketin şubesini açarak, özelleştirme yoluyla eski kamu kuruluşlarını satın alarak, dikey ya da yatay bütünleşme metodunu kullanarak, ortaklıklar kurarak ya da tümünden satın almalarla reel sektörde rekabete yol açmaktadır. (Kar ve Günay, 2003, s.18).

Küreselleşme ile gelişen rekabet firmaları daha kaliteli mal ve hizmet üretimine teşvik etmektedir. Ayrıca küreselleşme istikrar, risk alma, bankacılık sisteminin denetimi ve düzenlenmesi, piyasa disiplini, mevduata devlet garantisi ve bilinçli zararları önleme gibi bazı kavramları yeniden tanımlamıştır.

Diğer taraftan rekabet hem sanayileşmiş ülkelerde, hem de gelişmekte olan ülkelerde hemen hemen aynı seviyeye ulaşmıştır. Bu noktada son yirmi yıl içinde birçok gelişmekte olan ülkenin, özellikle gelişen piyasa ekonomilerinin dünya ticaretine ve küresel ekonomiye aktif olarak katılmaktadırlar.

Küreselleşme sayesinde uluslar arası rekabet çok yukarılara çıkmıştır. Günümüzde bir ülkede olan maliyet artışı, o ülkenin çok hızlı şekilde gözden düşmesine sebep olmaktadır. Firmalar artık küresel rekabet yapmak durumundalar, küreselleşme sayesinde Dünya gerçek bir ortak pazar haline gelmiştir.

3.1.4. Çok Uluslu Şirketlerin Güçlenmesi

Günümüzde şirketler hem dış ülkelere mal satmakta, hem de dış ülkelerden kaynak kullanmaktadır. Özellikle, ihracat yaparak ve faaliyetlerini düşük maliyetli bölgelere kaydırmak kaydıyla dış ekonomik ilişkiler kurmaktadır. Bu yeni ekonomik düzende güç, çok uluslu şirketlere geçmektedir. Böylece şirketler birleşmekte ve daha güçlü bir konuma gelmektedirler. Ülkelerin pazarları çok uluslu ekonomik firmaların rekabetine sahne olmaktadır. Hemen hemen tüm ülkelerde yerli üreticiler ve girişimciler arasındaki rekabet mücadelesine yabancılar da katılmakta ve bu süreçte ülkeler, dünya standartlarında mal, hizmet ve bilgi üreten toplumlar olmaya doğru yol almaktadır (http://www.ekodialog.com/makaleler/kuresellesme_paradoks_2.html).

Çok uluslu firmaların genel olarak ana sermaye merkezi çıktığı ülkedir ve sermaye toplama merkezi de o ülkedir. Çok güçlenen bu firmalar dünya hayatına çok büyük etki yapabilmektedirler.

3.2. KÜRESELLEŞMENİN ZARARLARI

Her bir olayın pozitif etkisi olduğunda negatif etkileri de olacaktır. Küreselleşme geniş bir kavram olduğu için zararları da geniş alanlara yayılmaktadır. Bunları şu şekilde özetlemek mümkündür.

- Küreselleşmeyi herkes kendi çıkarına uygun olarak kullanmaya çalışmaktadır. Gelişmiş ülkeler daha az risk alarak paradan para kazanma yolunu kullanmaktadır, bu parayı kullanan az gelişmiş ülkeler borç batağına batmaktadır ve borçları katlanarak artmaktadır.
- Ulus devlet modeli zayıflamaktadır, uluslar arası sermaye sınırları ortadan kaldırmaktadır ve borçlu ülkeler bu tür isteklere karşı koyamamaktadırlar.

- Ülkelerin kendi kültürel hayatları tahribata uğramaktadır ve küresel kültür her yeri işgal etmektedir.
- Ülkeler kendi kararlarını kendileri verememektedir. Ortak birliktelik oluşturulan birlikler örneğin NATO ve Avrupa Birliği buraya üye ülkelere kendi başlarına karar alma yetkilerinin yok etmiştir.
- Büyük küresel şirketlerin kontrolü çok zordur ve herhangi bir problemde bütün ülkeleri çok büyük oranda etkilemektedirler. Örnek olarak son Amerika krizinde bankaların batması gösterilebilir.
- Üretimin çok hızlı şekilde bir ülkeden diğer ülkeye kayması işsizliği ve düzensizliği artırmaktadır.
- Adaletli gelir dağılımının çok bozulması, küresel dünya gününüzde zengin daha zengin olmakta fakir sayısı artmaktadır.
- Çevre daha çok kirlenmektedir. Tüketim toplumu olduğumuz için çöp ve atık üretimi çok hızlanmış durumdadır.

4.KRİZ VE KRİZİN TEMEL ÖZELLİKLERİ, KÜRESEL KRİZLER

4.1. KRİZ VE KRİZİN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Düzenli çalışan bir sistemin dengeden çıkmasıdır. Boyutu büyükte olabilir küçükte, uzun da sürebilir kısıda. Bir daha denge düzelmeyecek şekilde bozulabilirde.

En basit anlamıyla kriz işletme örgütünün normal aktivitelerini tahrip eden önemli bir dengesizlik durumudur. Örgütün uzun ve kısa dönemli amaçlarını tehdit eden, acil tepkiler gerektiren ve bununla birlikte yanıt için karar verme süresini kısıtlayan ve en önemlisi varlığıyla karar verme birimlerini şaşırtan ve kararsızlığa yönelten bir süreçtir (Irvine, 1987, 36-37).

Kriz " belirli bir anda veya son derece hayati olan bir zamanda daha kötüye dönüş noktası", "kritik bir devreye ulaşan durum" (Fink, 1986, 15), "çabuk uyum sağlamayı gerektiren değişiklikler" (Saraçoğlu, 1995, 196), daha kapsamlı bir değerlendirme de ise "tehdit edici şartlara müdahale edebilme yetersizliği" (Can, 1992, 300) şekillerinde tanımlanabilmektedir (Titiz ve Çarıkçı,2001,204) .

Kriz beklenmeyen ve önceden sezilmeyen ancak cevap verilmesi gereken,

örgütlerin önleme ve uyum mekanizmalarını etkisiz hale getirerek mevcut değerlerini amaçlarını ve işleyiş düzenini tehdit eden gerilim durumudur (Dinçer1988, 385) .

İşletme açısından kriz toplumu, çevreyi, çalışanları, üretim sürecini, hizmetleri, işletmenin temel ürününü tehdit eden çeşitli baskılardır. (Mitroff 1994,102) Örgütsel kriz, düşük olasılıklı, yüksek etkili, bir örgütün yaşamsallığını tehdit eden ve sebep, etki ve çözüm açısından belirsizlikle karakterize olan ve ani karar verme ihtiyacı olduğuna inanılan bir olaydır (Pearson ve Clair, 1998, 60; Sezgili, 2003, 13) .

Geçen yaklaşık 25 yıllık kriz literatürüne ve bu alanda yaşanan birçok üzüntü verici olaya rağmen işletmelerin hala büyük bir bölümünün krizlere karşı hazırlıklı olmadıkları görülmektedir Bordwin (1999,53).

Kriz genelde beklenmeyen veya ortaya çıkması istenmeyen bir durumdur. İnsanlar veya firmalar veya organizasyonlar kriz e hazırlık yapmada genelde gecikirler. Bu yüzden bir çok kriz rahat yönetilecekken, yönetilemez hale gelmekte ve çok zararlar vermektedir.

Bir şirketin var oluşunun herhangi bir krizin patladığı andaki dengesine bağlı olduğunu, büyük bir kriz yaşayan şirketlerin büyük çoğunluğunun krizden sonraki 5 yıl içinde iflas ettiği belirtmiştir (Gerçik, 2002,14).

Krize hazırlık olmak için proaktif bir yönetim anlayışı olmalıdır. Önceden bir şeylerin ters gidebileceği senaryoları oluşturulmalı ve ona göre eylem planı hazır tutulmalıdır.

Kriz durumu genellikle tahmin edilmez, örgütün tahmin ve kriz önleme mekanizmaları yetersiz kalır, kriz, örgütün amaç ve varlığını tehdit eder, kriz üstesinden gelmek ve izlenmesi gereken yolların kararlaştırılması için yeterli bilgi ve zaman bulunmaz, kriz ivedi müdahale gerektirir, yöneticiler uyguladıkları standart karar mekanizmaları ile krize cevap veremezler, kriz, karar veren kişilerde gerilime neden olur, meydana gelen değişim örgütün devamlılığını ciddi şekilde tehdit eder.

Konuya işletme yönetiminin bir sorunu olarak bakıldığında, işletme yönetimini tehdit etmeyen, işletmedeki mevcut dengeleri bozmayan, karar mekanizmalarını işlemez duruma sokmayan, geçici olarak ortaya çıkan çatışma, direniş ve değişmeye kriz demek doğru değildir (Yeniçeri, 1993, 314). Bunları

günlük sorunlar olarak adlandırabiliriz.

Krizi sorunlardan ayıran faktör, örgütün devamlılığını yok etme tehdidi olarak değerlendirilmesidir. Kriz durumunda örgüt yönetimini gerilime sokan en önemli konu belirsizliktir. Değişme ve gelişmelere uyum sağlama ivediliği vardır. Kriz durumu, örgütün krizi tespit etmede, önlemede veya değişikliklere uygun cevap vermede yetersiz kalması durumunda ortaya çıkmaktadır (Tüz, 2001, 10; Bayram, 2004,3).

Ülke ve dünya ekonomisinin içinde bulunduğu olumsuz durumlar, döviz darboğazları, dış borç ödeme sıkıntıları, yeterli yabancı sermayenin ithal edilememesi, uluslar arası finans çevrelerinde ülke kredi notlarının düşürülmesi, işsizlik problemleri v.b. süreçler hem kriz sonucu hem de kriz nedenleri arasında sayılabilmektedir (Sweezy-Magdoff,1983,26-27;Titiz ve Çarıkçı,2001,205). Yaşanan krizlerin en önemli nedeni ise ülke düzeyinde yaşanan ekonomik ve siyasi dalgalanmalar ve belirsizliklerdir. (Özdevecioğlu, 2002, 93).

Günümüzde ekonomik krizler daha öne çıkmaktadır bunun sebebi ise insanların genelini etkilemesidir. Ekonomik Kriz, ekonomide aniden ve beklenmedik şekilde ortaya çıkan olayların makro açıdan ülke ekonomisini, mikro açıdan ise işletmeleri ciddi anlamda sarsacak sonuçlar ortaya çıkarmasıdır (Ateşsaçan, 2005, 1; Kınaytürk, 2006). Ekonomik kriz, ekonomide genel dengenin bozulması ile ilgilidir. Toplam arz ve toplam talep dengesizliği genellikle talep eksikliği şeklinde olmaktadır. Ekonomik kriz döneminde, bir ekonomide toplam talebin uyardığı üretim düzeyinin, o ekonominin üretim kapasitesinin tam olarak kullanımını sağlayamadığı durumda, milli gelir eksik istihdam düzeyinde gerçekleşecek, istihdam azalacak, faktör ve mal fiyatlarında genel bir düşme eğilimi gözlenecektir (Bulut, 2002, 3; Kınaytürk, 2006,5).

Ekonomik kriz kavramı konjektürel dalgalanmalarda gerileme ve daralma dönemleri içerisinde üretimin daralması olarak nitelendirilmektedir (Eroğlu, 2002, 94). Kriz her şeyden önce ekonomide normal olmayan bir durumdur. Piyasa mekanizması içerisinde piyasaların işlememesi, kilitlenmesi ya da aşırı duyarlı hale gelerek büyük boyutlu dalgalanmalara neden olmasıdır (Eroğlu, 2002, 97).

4.2 KÜRESEL KRİZLER

Küresel kriz ülkelerin mevcut konumunu ve geleceğini etkileyen hiç beklenmeyen bir anda ortaya çıkan ve genelde önlem alınmakta geç kalınan olumsuz bir durumdur. Küresel bir kriz oluştuğunda sadece başlangıç ülkesi etkilenmez daha sonra diğer kriz ülkesi ile etkileşimde olan ülkeleri de etkiler. Küresel krizler birkaç ülkede birden başlayabilir ve ortaya çıktığında diğer ülkelerde de etkilerini hızla gösterir. Küresel ekonomiden dolayı kriz etkileşimdeki bütün ülkeleri olumsuz yönden etkiler. Aşağıda son yıllarda ortaya çıkan üç krizin oluşumu, ülkelere ve Türkiye üzerindeki etkileri görülmektedir.

4.2.1. Asya Krizi

Başta gelen Asya ülkelerini şöyle sayabiliriz. Japonya, Güney Kore, Tayvan, Singapur , Hong-Kong, Endonezya, Filipinler, Malezya. Bu ülkeler endüstrileşme atılımını II. Dünya Savaş'ından sonra yapabilmişlerdir.

Asya ülkelerinin kriz öncesi dönemi incelendiğinde, önemli sayılabilecek makroekonomik dengesizliklerin olmadığını görülür. Gerçi bazı göstergeler özel sektöre açılan kredilerdeki hızlı artış ve buna paralel olarak özel sektörün bankalara olan borçlarının artması, reel anlamda ulusal para birimlerinin aşırı değerlenmesi, cari işlemler açığının yükselmesi ve benzeri ekonomik gidişin yön değiştirmesi gerektiğini düşündürüyorsa da, bu göstergeler önemli bir krizi önceden kestirmek için yeterli değillerdi (Poret, 1998 :39).

Güney Asya ekonomilerinde 2-3 Temmuz 1997 tarihinde Tayland'ın para biriminin devalüe edilmesi ile başlayan kriz birbirini iten domino taşları gibi diğer bölge ülkelerine de yansımış, Tayland'da başlayan kriz bölgede yerleşik olan ya da olmayan yabancı sermayenin bölgeyi tekrar gözden geçirmesine neden olmuştur (<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=detayrk&yayinID=726&icerikID=827&dil=TR>).

Asya krizi, ASEAN-5 olarak bilinen Endonezya, Malezya, Filipinler, Singapur ve Tayland'da ortaya çıkmıştır. Önceki yüzyıllarda ülke olarak zengin olmak veya büyümek çok uzun süreçlerde olmakta idi ama 19.yüzyılda bu süre kısalmış ve bazı ülkelerde kontrolsüz ve hızlı büyümeler oluşmuştur. Sistemsiz büyümeden dolayı bu zincir kırılmış ve kriz ortaya çıkmıştır. Bu kriz 90 yılların sonunda küresel Dünya' yı etkileyen en önemli krizlerden birisidir. Bu bölge krize

girinceye kadar yabancı sermayenin yaklaşık yarısını çekmiştir ve bu sürede Dünya Ticaretinde payını yaklaşık iki katına çıkarmıştır. Kriz nedeni ile bu bölge çok zora girmiştir ve Küresel Dünya’da anında etkilemiştir.

4.2.2. Rusya Krizi ve Türkiye

Rusya Fedarasyonu 147.7 milyon nüfusu ve 1996 yılı verilerine göre 2,400 Amerikan Doları kişi başına milli geliri ile Türkiye açısından en önemli ticaret ortağı ülkelerden birisidir. 1991 yılında Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla beraber Rusya Federasyonu'nda demokrasi ve serbest piyasa ekonomisine geçiş yönünde hızlı bir değişim süreci başlamıştır. Yedi yıllık geçiş dönemi boyunca önemli ekonomik reformlar gerçekleştirilmiş olmakla beraber ekonomik sistem henüz sağlıklı bir yapıya kavuşturulamamıştır. 1992-1998 döneminde, yurtiçi fiyatlar serbest bırakılmış, dış ticaret liberalizasyonu gerçekleştirilmiş, Rus parası (ruble)'in değeri piyasa mekanizması içinde belirlenmeye başlamış ve devlete ait işletmelerin büyük çoğunluğu özel sektöre devredilmiştir. Ancak Rusya'daki kayıt dışı ekonominin büyüklüğü, bütçe gelirlerinin düşüklüğü ve finansal yapının zayıf oluşu ciddi sorunlar çıkarmıştır (<http://ekutup.dpt.gov.tr/dunya/rusya.pdf>:1).

Rusya, Güneydoğu Asya krizine hazırlıksız yakalanmıştır. Rusya’nın dış borçları 140 milyar dolar, iç borçlar ise 70 milyar dolardır. Bunun 20 milyar doları yabancıların elindedir. İç borçların vadesi ortalama 11 aylıktır. Borç faizleri %240 civarındadır. İç ve dış borçların GSYİH’ya oranı %40’tan fazladır. Hükümet ayda ortalama 6 milyar dolar borçlanma yapmak zorunda kalmıştır. Borçlanma yolu ile elde edilen kaynaklar verimli yatırımlar yerine cari harcamaların, özellikle maaşların ödenmesinde kullanılmıştır. Serbest piyasa şartlarına uyumu sağlayamayan Hükümet, iç borçlanmaya önem vermiş, bu ise faizlerin yükselmesine yol açmıştır. Rublenin devalüe edilmesi krizin başlangıcı olmuş ve fitili ateşlemiştir. Rusya’nın ödemeler dengesi, petrol fiyatlarındaki düşmeye paralel olarak bozulmaya başlamış, cari işlemler dengesinde 1996’da 11.6 milyar dolarlık fazla, 1997’de 3.3 milyar dolara gerilemiştir. Buna karşılık 15 milyar dolara ulaşan kısa vadeli dış borç ödemesi, Rusya’yı sıkıntıya sokmuştur. Hazine kağıtlarının ortalama % 55 getiri sağlaması, buna karşılık kar artışının % 10 olması, rubleye yatırımı özendirmiş ve bankalar açık pozisyonla çalışmaya başlamıştır. Elde edilen bu yüksek karlar ise riskleri arttırmıştır. Vergi gelirlerinde artış olmaz iken, kayıt dışı ekonomi giderek

büyümüştür. GSYİH'nın %15.3'ü oranında toplanması hedeflenen vergi gelirlerinin % 9.4'dekalması, bütçenin açık vermesine yol açmıştır. Bütçe, GSYİH'nın % 8'i civarında açık vermeye başlamıştır. Bütçe açığı büyük ölçüde askeri harcamalardan kaynaklanmıştır. (<http://www.econturk.org/tonus.pdf>:7)

Rusya krizi Türkiye olumsuz yönde etkilemiştir. Borsa düşmüş ve ihracatımız azalmıştır. Krizden önce Rusya'da inşaat yapan Türk firmalarının inşaat işleri azalmıştır. Bavul Ticareti olarak adlandırılan ticaret rakamları düşmeye başlamıştır.

Rusya'da derinlik kazanan Borsa krizi esnasında Türkiye'den yaklaşık 4.5 milyar dolar çıkmıştır. Bunun 1 milyar doları Borsa'dan , 3 milyar doları bonodan, 500 milyon doları ise sendikasyon kredilerinin yenilenmemesinden kaynaklanmıştır. Nitekim MB döviz rezervlerinde bu çıkış dolayısıyla önemli sayılabilecek bir azalma meydana gelmiştir. Döviz rezervi 26 Haziran'da 26.700 milyon dolardan 28 Ağustos'ta 21.965 milyon dolara inmiştir. 5 milyar dolara yakın olan bu azalmanın önemli bir miktarı kısa vadeli sermaye çıkışından, bir bölümü ise dış borç ödemelerinden kaynaklanmıştır. (<http://www.econturk.org/tonus.pdf>:12)

Günümüzde Rusya Türkiye'nin en büyük ticari ortaklarından birisidir. Türkiye'nin doğal gaz alımında en büyük tedarikçisi şu an da Rusya'dır herhangi bir kriz anında ilk etkilenecek ülke Türkiye'dir.

4.2.3 Mortgage Krizi ve Türkiye

2007 yazında ABD'de başlayan ve 2008 Eylül ayında ABD'nin en büyük 4. Yatırım Bankası olan 158 yıllık Lehman Brothers'ın 600 milyar dolar borç ile iflasını açıklayarak batmasıyla etkisi bütün dünyaya yayılmaya başlayan kriz, 1929 Büyük Buhranından sonra, dünyanın yaşadığı en büyük kriz olarak tanımlanmaktadır. Krizin boyutlarının nereye varacağı ve krizin ne zaman sonlanacağı konusunda ekonomistler tarafından henüz fikir birliği sağlanamamıştır. Bu krizin temel nedenleri olarak, ABD'nin gayrimenkul piyasasında son yıllarda yaşanan aşırı fiyat artışları, geri dönmeyen riskli konut kredileri ve bunlara bağlı olarak çıkartılan finansal yatırım araçlarında buhar olup giden milyar dolarlar gösterilmektedir (http://www.ekopolitik.org/images/cust_files/090317164507.pdf: 4) .

Amerika da, faiz indirimleri ile başlayan kolay ve hızlı elde edilebilir para döneminde, konut kredileri hızlı şekilde artmıştır. Bu süreçte emlak fiyatları

yükselmiş ve kolay kredi alınabildiği için konut kredileri çok yükseklerle çıkmıştır. Ödeme gücü düşük ve düzenli olmayan kişiler kolayca kredi alabilmiştir.

Kullandırılan krediler teminat gösterilerek piyasaya yapılan tahvil satışları, yatırım bankaları, hedge fonlar ve çeşitli finans kuruluşları tarafından kullanılarak üretilen yeni türev ürünlerin yardımı ile kredi riskleri bütün mali kesime yayıldı. Bu gelişmeler konut piyasasında fiyatların hızla yükselmesine ve yükselen konut fiyatları ise riskli konut kredilerinin daha fazla artmasına neden oldu. Böylelikle 2004 yılında ABD’de konut sahipliği tarihin en yüksek seviyesine (%96) yükselerek konut fiyatları da rekor seviyelere çıkmıştır (<http://www.scribd.com/doc/13705867/Kuresel-Kriz-Ve-TurkiyeEkopolitik-Rapor10-Subat-2009>).

2006 yılında gayrimenkul piyasasında başlayan durgunlukla birlikte fiyatlarda da düşüş başladı. Fiyatların daha da yükseleceği düşüncesiyle yüksek faizlere katlanan tüketiciler, zor bir döneme girdi. FED’in son iki yılda faiz oranlarını 17 kere arttırması sektörden kredi alanları özellikle değişken faiz kullanmayı tercih eden yatırımcıları zora soktu. Bunun sonucunda da kredi sağlayan mali kurumlar arka arkaya zarar açıklarken bazı kurumlar da tasfiye oldular. Yükselen faizler ve gayrimenkul piyasalarında yaşanan daralmanın bir sonucu olarak sadece kafalarda kuşku şeklinde yer alan çekinceler 2007’nin ortalarında gelen açıklamalarla yerini tedirginlik ve panik havasına bıraktı. İlk batış haberi, Haziran 2007’de ABD’nin beşinci büyük aracı kurumu, dünyanın en büyük hedge fon yöneticisi ve ABD’nin ikinci büyük mortgage tahvilleri ihracatçısı konumunda olan uluslararası yatırım bankası Bear Stearns’den gelmiştir (http://www.dunyabulteni.net/news_detail.php?id=35395) .

1994 ve 2001 krizleri Türkiye de finans piyasalarında başlayıp en çok mali sektörü etkilemiştir. Küresel mortgage krizi Türkiye’de reel sektörde etkisi altına almıştır. Türk bankacılık sektörü 2001 deki krizde ki tecrübesinden dolayı ve o zaman alınan yapısal düzenlemelere ve önlemler sayesinde diğer ülkelerin bankacılık sektörleri kadar etkilenmemiştir. Batan veya işleri çok bozulan bir banka yoktur. Reel sektörde büyüme rakamları düşmüştür. İşsizlik rakamları artmıştır.

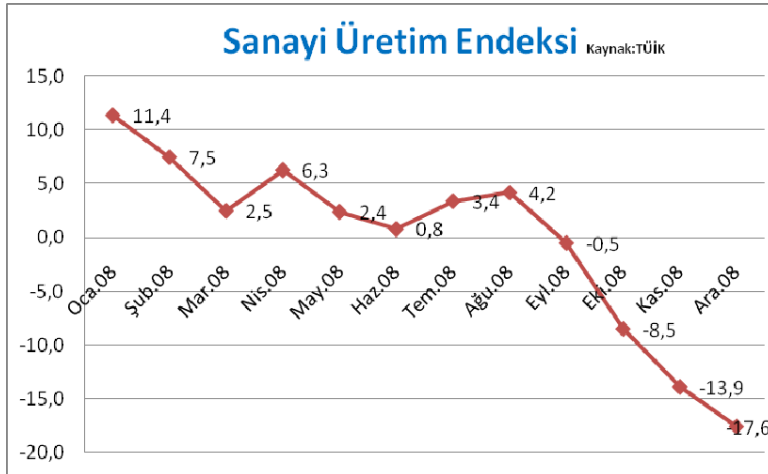
Aşağıdaki şekilde 2006 yılından itibaren en son açıklanan veri olan 2008 yılı 3. Çeyrek Gayri Safi Yurtiçi Hasıla rakamlarının gelişimi yer almaktadır.

Şekil 1 : Gayri Safi Yurtiçi Hâsılanın Gelişimi

Türkiye’de, küresel krizin etkileri 2008 yılının özellikle 2.yarisından itibaren hissedilmeye başlanmıştır. 2008 yılı 3.çeyrekte %0,5’e gerileyen büyüme oranının bu yılın son çeyreğinde negatife dönmesi kaçınılmaz gözükmemektedir. Gayri Safi Yurtiçi Hâsılanın yaklaşık olarak dörtte birini meydana getiren toplam sanayi üretiminin takip edildiği Sanayi Üretim Endeksi, 2008 Eylül ayından bu yana negatife dönmüş ve Aralık ayında %-17,6 oranında sanayi üretiminde daralmaya işaret etmiştir. Sanayi Üretim Endeksi verilerine ek olarak, ekonominin geleceğine ilişkin beklentilerdeki değişimi gösteren CNBC-e Tüketici Güven Endeksi’nde 2009 yılı Ocak ayında yaşanan gerileme de Türkiye ekonomisinin çok hızlı bir şekilde daralmaya gittiğini teyit etmektedir.

Şekil 2 : Sanayi Üretim Endeksi

Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü(OECD), Türkiye’nin 2009’da yüzde 5.9 daralmasının beklendiğini, 2010’da ise yüzde 2.6 büyümesinin tahmin edildiğini

açıklayan OECD, bugün yayımladığı ekonomik görünüm raporunda büyümenin önündeki kısa ve orta vadeli risklerin dengeli olduğunu belirtti. (<http://www.tumgazeteler.com/?a=5237558>)

2007 yılında dünyanın en büyük ekonomisi olan ABD’de konut piyasasında başlayan sorunlar bugün dünya üzerindeki bütün ülkeleri çeşitli boyutlarda etkileyen küresel bir kriz haline dönüşmüş durumdadır. Krizin ne zaman başlayabileceğini önceden öngören olmadığı gibi ne zaman da bitebileceğini öngören yoktur. İyimser tahmin 2009 yılının son çeyreğidir. Kötümser tahmin 2010 hatta 2011 yılında biteceğidir.

Türkiye İstatistik Kurumu, 4. çeyrek ve yıllık büyüme verilerini göre Türkiye ekonomisi geçtiğimiz yıl yüzde 4.7 oranında küçüldü. Türkiye ekonomisi en son 2001 yılında küçülmüştü. Bu gösteriyor ki küresel krizin Türkiye ve Dünya ya etkisi çok büyüktür.

Bu kriz ile birlikte iş yapma şekilleri değişecektir. Görünen olay, bu krizin küreselleşme de bir dönüm noktası olduğudur. Küresel aktörlerin yerleri değişmeye başlamıştır ve daha çok sürprizler ortaya çıkacaktır. Küresel Sermaye gelişmekte olan ülkelere geri çekilmeye başlanmıştır. Küresel sermayenin bundan sonraki durakları nereleri olacak belli değildir.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL KRİZLERİN TÜRK DOĞALTAŞ SEKTÖRÜRÜNE VE AFYON DOĞAL TAŞ SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

1.TÜRKİYE'DE DOĞAL TAŞ SEKTÖRÜ

Türkiye, Marmara Adası'nda başlayan 4000 yıllık üretim geçmişiyle, dünyanın en eski doğal taş üreticilerindendir. “Görünür, Muhtemel ve Mümkün” olmak üzere 13,9 milyar ton / 5,2 milyar m³ toplam doğal taş rezervi ile ülkemiz, dünya rezervinin %33'üne sahip bulunmaktadır. Marmara ve Ege Bölgeleri başta olmak üzere, Trakya'dan Doğu Anadolu'ya kadar hemen tüm coğrafi bölgelerimizde, dünya pazarlarında beğeni kazanabilecek nitelikte, 250'nin üzerinde değişik renk, doku ve desende doğal taş çeşidine rastlanmaktadır. Bunlar arasında, ağırlıklı olarak mermer ve traverten olmak üzere, granit, oniks, kireç taşı, bazalt, andezit, kayrak taşı, diyabaz üretimde ön sıralarda yer alan taş çeşitlerimizdir (<http://www.immib.org.tr/312.aspx>).

Bu zenginliğin içerisinde çok önemli bir bilgi daha vardır. Türkiye Doğal Taş çeşitliliği ile de en zengin ülkelerden birisidir. Doğal taşların bir çok çeşidi vardır bunların önde gelenlerini piyasa adı ile şöyle sayabiliriz. Mermer, Traverten, Bej, Limestone, Andezit, Bazalt, Granit. Bunlar da kendi aralarında renk ve doku olarak birbirinden çok farklı şekillerde çıkmaktadır ve pazarlanmaktadır. Bu şekilde alt alt yazdığımızda birkaç bin çeşit doğal taş çeşitliliği vardır. Her bir doğal taşın kendi ticari pazarı vardır.

Ülkelere göre bunların bazıları popülerdir bazıları değildir. Türkiye bunları bir çok ülkeye satmaktadır ama Amerika ve Avrupa birliği ve de Çin Türkiye ihracatının en büyük kısmını ithal etmektedirler.

Doğal taş sektöründe yaklaşık 2000 adet mermer, traverten ve diğer doğal taş ocağı, küçük ve orta ölçekli 1500 fabrika ve 7500 atölye bulunmaktadır. Üretimin tamamı özel sektör tarafından yapılmakla birlikte üretimin en yoğun olduğu iller, ocak sayısına göre Balıkesir (%27), Afyon (%23,60), Bilecik (%11,14), Denizli (% 8) ve Muğla (% 6) olarak sıralanmaktadır. Bu bölgelerdeki üretim tüm Türkiye'deki üretimin % 65'ini oluşturmaktadır. Ekonomik mermer yataklarının bulunduğu diğer iller ise; Kırklareli, Bursa, Kırşehir, Çankırı, Çorum, Kastamonu, Niğde, Kayseri, Artvin, Bitlis, Erzincan, Sivas, Tokat, Denizli, Kütahya, Eskişehir, Diyarbakır,

Elazığ, Çanakkale, Konya ve Manisa'dır
(<http://www.dogaltassektoru.com/2010/02/dogal-tas-firmalar.html>).

Son yıllarda Türk Doğal Taş Sektörü ihracatını sürekli artırmaktadır. Bu artış 2009 yılına kadar çok hızlı olmuştur. Hem ihracatçı sayısı artmış hem de ihracat rakamları artmıştır.

Doğal taş sektöründe son yıllarda hem yatırım ve üretim, hem de ihracat açısından ulaşılan büyüme hızı, dünya ortalamasının oldukça üzerinde gerçekleşmektedir. Özellikle ülkemiz ihracatı açısından yaşanan gelişmenin boyutu oldukça önemlidir. 1980 yılında sadece 4 milyon dolar olan doğal taş ihracatımız, 1990 yılında 40 milyon dolar, 2000 yılında 568 milyon dolar, 2007 yılı sonunda 1,2 milyar dolar ve 2008 yılında 1,4 milyar dolara ulaşmıştır. Bu süreçte, katma değeri düşük blok mermer ve traverten ihracatı yerine ülkede daha çok katma değer yaratan işlenmiş mermer ve traverten ihracatı da daha önemli hale gelmiştir. Geçmiş yıllarda ağırlıklı olarak hammadde ihraç eden Türkiye bugün, doğal taş ihracatının %67'sini işlenmiş, %22'sini ham blok ve %11'ini yarı işlenmiş olarak gerçekleştirmektedir. Söz konusu artışta, ülkemizdeki altyapı ve teknoloji eksikliklerinin giderilmesi, yeni yatırımlara yönelinmesi ve tanıtıma önem verilmesi gibi unsurlar önemli rol oynamakla birlikte, dünyada ekolojik ve estetik görünümlü malzemelere olan ilgi de artarak devam etmekte, bunun sonucunda doğal taş ürünleri, mimar ve tasarımcılar tarafından daha fazla tercih edilmektedir. (<http://www.immib.org.tr/312.aspx>)

2.KÜRESEL KRİZLERİN TÜRK DOĞALTAŞ SEKTÖRÜNE ETKİLERİ

2008 yılında Doğal taş sektörümüzde, değerinde %12,8 oranında artışla 1,4 milyar dolar, miktarda da % 8,2 artış ile 5,1 milyon ton ihracat gerçekleştirilmiştir. Söz konusu dönemde, ülkeler bazında doğal taş ihracatımıza bakıldığında ise ilk beşi ABD (307,6 milyon dolar, %20,3 azalış), Çin (294,4 milyon dolar, %36,7 artış), İngiltere (69,7 milyon dolar, %7,2 azalış), Birleşik Arap Emirlikleri (46,8 milyon dolar, %229 artış) ve Kanada (46,1 milyon dolar, %15,5 artış) oluşturmaktadır. ABD'ye yapılan ihracatın geçen yıla göre miktar bazında %26 değer bazında ise %20,3 oranında azaldığı görülmektedir. Bunun en büyük sebebi ise, 2007 yılında başlayan ABD de ortaya çıkan mortgage krizidir. Bu kriz Türkiye Doğal Taş sektörünü direk etkilemiştir.

Günümüzde, 4 milyar dolara yaklaşan doğal taş ithalatı ile dünya sıralamasında birinci ve % 42 payı ile işlenmiş ürün piyasasının en önemli alıcısı durumunda olan ABD'nin doğal taş pazarının dinamiklerini inşaat, mimari ve renovasyon projelerindeki gelişmeler oluşturmaktadır. Mortgage krizi ile birlikte ABD de satılamayan konut stoğu artmıştır bu artış ABD inşaat piyasasını çok olumsuz etkilemiştir ve ABD konut piyasası küçülmüştür.

ABD pazarındaki gelişmelerin Türk doğal taş sektörünü önemli ölçüde etkileyecek olmasının temel sebebi, hiç kuşkusuz bu ülkenin, Türk doğal taş ürünlerinin ihracatının yapıldığı en büyük pazar olmasıdır. Özellikle, yaşam ortamlarında doğal malzemeleri kullanmaya hız veren ABD'nin travertene olan yoğun ilgisi ve Türk traverteninin gerek çeşitlilik gerek desen bakımından sahip olduğu üstünlük, sektörün bugünkü gelişmeyi sağlamasında önemli bir adım olarak görülmektedir.

Diğer taraftan, son dönemde, ABD'ye ihracatımızdaki azalış da en fazla traverten ürünlerinden kaynaklanmaktadır. Bu durumun temel sebepleri ise, ABD pazarında travertenin en fazla tercih edildiği güney eyaletlerinde inşaat aktivitelerindeki daralmanın yanı sıra, traverten pazarında yaşanan doygunluk, arz fazlalığı ve uygulana gelen düşük fiyat politikası olarak düşünülmektedir. Esas neden mortgage krizidir.

2009 yılı dünya genelinde doğal taş sektörü için zor bir yıl olacaktır. Tüm bu gelişmeler, Türk doğal taş sektörünün sadece Amerika bazlı çalışmayı bırakıp alternatif pazarlara yönelme zorunluluğunu ortaya çıkarmaktadır.

2008 yılında değer bazında ihracat artışı bakımından dikkat çeken ülkeler, Birleşik Arap Emirlikleri (%229), Libya (%138), Suudi Arabistan (%106), Rusya Federasyonu (%95,3) ve Avustralya (%62) olmuştur. Bu gelişmeler, söz konusu ülkelerin yapı sektöründe yaşanan gelişmelerle paralellik göstermektedir. Ayrıca bu istatistikler Amerika'da ki krizden dolayı Türk Doğal Taş üreticilerinin alternatif pazarlara yönelmeye başladığını göstermektedir.

Birleşik Arap Emirlikleri inşaat sektörü sürekli gelişmekte ve Dünya sermayesi bu gelişmeleri desteklemektedir. Son yıllarda çok büyük bir inşaat patlaması yaşanmaktadır ve inşaat malzemesi ihtiyacının neredeyse tamamını ithal

etmektedir, Türkiye Doğal Taş sektörü bu gelişmeden son yıllarda pay almaya ve payını yükseltmeye başlamıştır ve bu Pazar yeni alternatif bir pazardır.

Rusya'nın Krasnodar bölgesinde yer alan Soçi kentinde 2014 kış olimpiyatlarının düzenlenecek olması ve başlatılan 40 milyar dolarlık yatırım atağı Rusya'ya doğal taş ihracat artışının nedenlerinden biridir. Rusya için Türkiye lojistik ve taşımacılık bakımından avantajlı bir yerdedir. Yapılacak büyük projelerde Türkiye'nin şansı yüksektir. Bu nedenle, önümüzdeki yıllarda bu bölgenin hem Türk müteahhitlik firmaları için hem de doğal taş gibi inşaat malzemeleri ihracatı yapan firmalar için önemli bir pazar olacağı ortadadır.

2008 yılı doğal taş ihracatı ürün bazında incelendiğinde ise, en önemli ürün grubunu %37,3 pay ile İşlenmiş Mermer'in oluşturduğu görülmektedir. Söz konusu ürünün ihracatı bu dönemde % 26,3 oranında artış göstererek, 524 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. İşlenmiş Mermer ihracatının en fazla yapıldığı ülkeler arasında 117,1 milyon dolarla ABD ve 39,6 milyon dolarla Suudi Arabistan ön sıralarda yer almaktadır. Suudi Arabistan'a yapılan ihracat değerinde 2007 yılına göre %105 artmıştır.

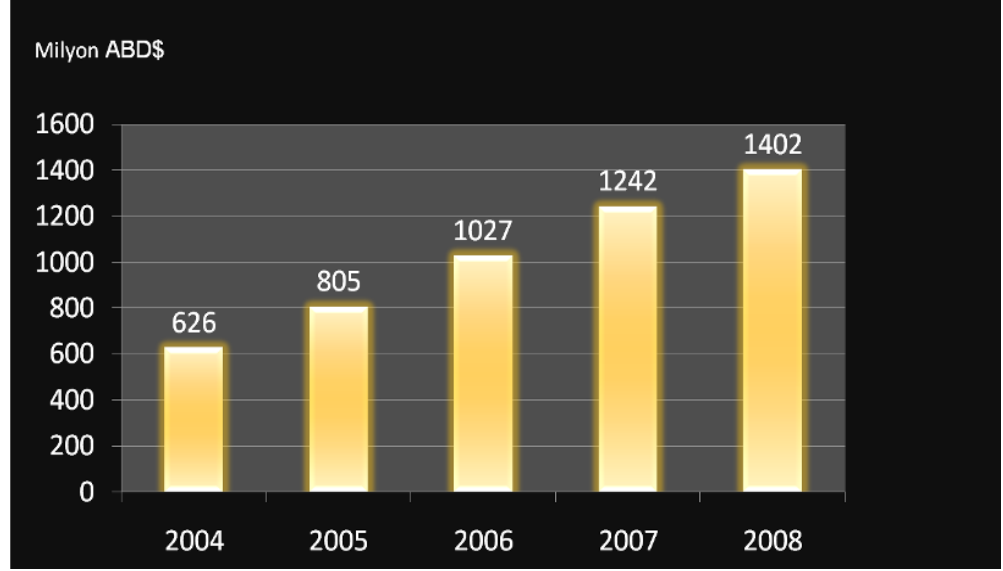
%33'lük payı ile sektör ihracatı içerisinde ikinci büyük grubu oluşturan İşlenmiş Traverten'in ihracatı ise değerinde %17,5 azalış göstererek 357 milyon dolara gerilemiştir. Bu ürün grubunun ihracatında yine ABD 185,9 milyon dolar ile ilk sırada yer almaktadır.

Diğer önemli bir ürün olan Mermer Ham Blok ihracatımız %36,1 oranında artışla, 221,8 milyon dolar olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde Çin Halk Cumhuriyeti, 149,2 milyon dolarla anılan ürün grubunun en fazla ihraç edildiği ülke olurken, Çin Halk Cumhuriyeti'ni, 18,2 milyon dolarla Suriye takip etmiştir. Hindistan, Yunanistan, Tayvan ve İtalya ihracatın yapıldığı diğer önemli ülkeler olmuşlardır.

Doğal taş ihracatında diğer ürünler ise 70,7 milyon dolar ile Yarı İşlenmiş Mermer, 58,1 milyon dolarla diğer Yarı İşlenmiş Ürünler, 51,8 milyon dolar ile İnşaat Elverişli Diğer Ham Taşlar, 30,7 milyon dolar ile Traverten Ham Blok ve 25,7 milyon dolar ile İşlenmiş Granit olarak sıralanmaktadır .

Doğal taş ticaretinde ham blok satışı oranı yükselmekte olduğu görülmektedir. Burada kontrol altında tutulması gereken konu yıldan yıla gönderilen blokların ağırlık olarak, parasal yönden daha hızlı artmasıdır bunun anlamı hammaddenin satış fiyatlarının düşmesidir. Bu olay aynı zamanda işleniş ürünlerde de gerçekleşmektedir.

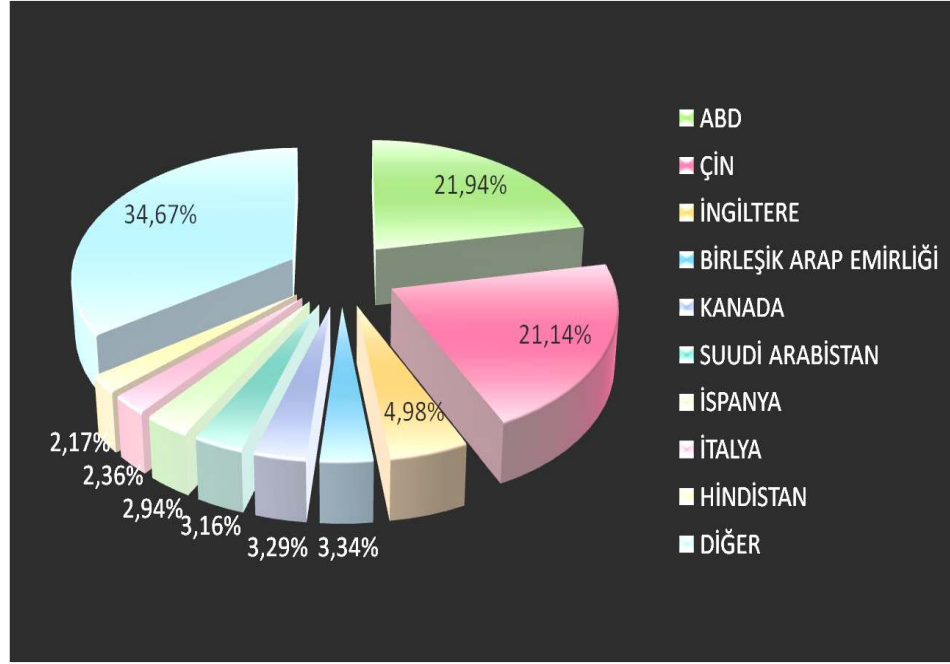
Şekil 3 : Yıllara Göre Türkiye Doğal Taş İhracatı (2004-2008)

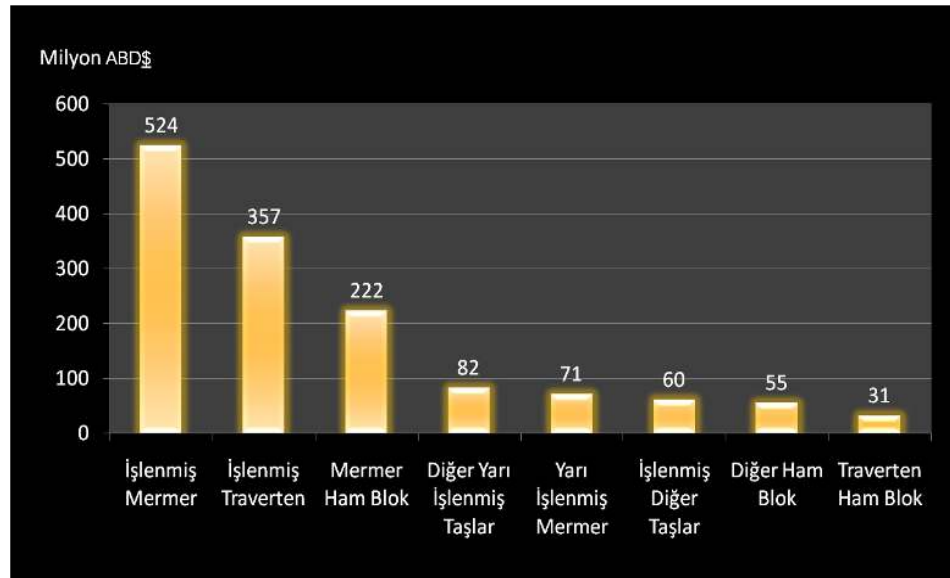
Kaynak: İMMİB, 2008

İlgili şekilde görüldüğü üzere Türkiye Doğal Taş İhracatı 2008 yılı sonuna kadar sürekli bir artış trendi içersindedir. Türkiye doğal taş zenginliği ortaya çıkmaya başlamış ve kesintisiz olarak sürekli ihracat rakamları artmıştır. Burada dikkat çekilecek nokta hammadde yani blok ihracatının artışıdır. Katma değer diğer ülkelere bırakılmasıdır.

Şekil 4 : Türkiye Doğal Taş İhracatı Ülkeler Bazında Dağılımı (2008)

Şekil 5 : Türkiye Doğal Taş İhracatı Ürün Gruplarına Göre Dağılımı (2008)

İşlenmiş mermer her zaman 1.sıradadır fakat son zamanlarda ham blok ihracatı artmaktadır. Bunun en büyük sebeplerinden birincisi Çin in alımlarını Türkiye'ye kaydırmasıdır ve üreticilerin blok ihracatını kesilmiş ihracatına tercih etmesidir.

Tablo 1: Türkiye Doğal Taş İhracatı (2000-2009)

	2000	2001	2002	2003	2004
MAL GRUBU	Fob(Usd)	Fob(Usd)	Fob(Usd)	Fob(Usd)	Fob(Usd)
Granit Ham Blok	34.452	343.478	339.554	704.539	566.388
Mermer - Traverten Ham Blok	22.122.91 2	29.315.566	37.876.323	66.355.533	91.770.188
Kayağan Taşı - Ham Blok	1.332	776	2.000	1.654	117.171
Granit Yarı İşlenmiş	3.121.654	4.032.013	5.569.658	5.642.694	7.294.272
Mermer - Traverten Yarı İşlenmiş	10.032.91 3	18.641.548	22.911.607	34.791.376	37.252.066
İşlenmiş Mermer	136.654.4 81	149.669.24 3	198.866.32 8	272.985.44 2	419.143.91 9
İşlenmiş Traverten	5.108.191	8.310.905	19.434.801	29.855.271	42.068.019
İşlenmiş Granit	4.193.706	4.334.655	9.188.634	6.594.889	9.669.053
İnşaata Elverişli Diğer İşlenmiş Taşlar	4.588.284	5.229.962	4.678.963	6.079.498	10.823.918
Kayağan Taşı - İşlenmiş	575.007	227.280	411.906	3.071.644	790.212
Tabii Taşlardan Kaldırım ve Döşeme Taşl.	9.781	80.141	89.882	122.549	1.098.876
Tabii Taşlardan Karo, Ranül, Parça Ve Tozla	2.100.401	3.298.812	3.221.054	4.819.715	5.301.499
TOPLAM	188.543.1 14	223.484.37 8	302.590.71 0	431.024.80 4	625.895.58 2

	2005	2006	2007	2008	2009
MAL GRUBU	Fob(Usd)	Fob(Usd)	Fob(Usd)	Fob(Usd)	Fob(Usd)
Granit Ham Blok	466.506	213.951	341.946	164.073	90.968
Mermer - Traverten Ham Blok	117.782.9 54	166.938.42 2	221.003.10 1	307.574.37 1	318.870.18 5
Kayağan Taşı - Ham Blok	66.068	137.053	582.195	476.545	477.632
Granit Yarı İşlenmiş	7.780.573	9.052.254	11.967.929	13.660.605	10.219.469
Mermer - Traverten Yarı İşlenmiş	45.860.54 4	83.243.051	126.318.44 9	139.524.19 1	158.465.04 1
İşlenmiş Mermer	553.589.9 78	680.795.81 0	780.064.16 7	824.836.66 3	573.495.17 2
İşlenmiş Traverten	53.094.88 1	59.232.668	67.104.057	56.312.112	108.930.03 4
İşlenmiş Granit	9.468.571	9.365.858	12.495.366	25.675.143	18.564.426
İnşaata Elverişli Diğer İşlenmiş	9.802.824	9.196.214	11.023.566	20.943.344	21.881.490

Taşlar					
Kayağan Taşı - İşlenmiş	667.629	1.032.049	1.893.732	4.040.979	2.896.819
Tabii Taşlardan Kaldırım ve Döşeme Taşl.	894.292	1.043.379	1.723.118	2.864.916	2.548.278
Tabii Taşlardan Karo, Ranül, Parça ve Tozla	5.765.873	5.689.747	7.345.064	6.120.553	6.265.529
TOPLAM	805.240.692	1.025.940.457	1.241.862.691	1.402.193.493	1.222.705.042

KAYNAK : İMMİB İSTATİSTİKLER BÖLÜMÜ

Yukarıda istatistiklerde görüldüğü gibi, 2008 yılının sonuna kadar sürekli hızla büyüyen sektör 2009 yılında bir anda düşüşe geçmiştir bu şok ve ani bir düşüştür. Rakamsal olarak baktığımızda % 12,8 lik bir orana eşittir.

Tablo 2 : Türkiye Doğal Taşlar Ülke Performans Raporu (353.000.000-17.000.000 \$)

TÜRKİYE DOĞAL TAŞLAR ÜLKE PERFORMANS RAPORU			
	OCAK-ARALIK2008	OCAK-ARALIK2009	DEĞİŞİM
ÜLKE	DEĞER (USD)	DEĞER (USD)	DEĞER (USD)
ÇİN HALK CUMHURİYETİ	296.430.179	352.893.594	19,04
ABD	307.654.875	200.376.468	34,86
İNGİLTERE	69.799.574	50.224.353	28,04
SUUDİ ARABİSTAN	44.305.930	43.057.865	2,81
LİBYA	14.164.392	38.583.932	172,40
HİNDİSTAN	30.414.531	35.424.336	16,47
KANADA	46.171.186	32.880.859	28,78
IRAK	29.368.335	31.232.491	6,34
FRANSA	28.643.812	26.328.739	8,08
İSRAİL	28.096.070	25.998.371	7,46

BİRLEŞİK ARAP EMİRLİ	46.855.044	25.770.337	- 44,99
ALMANYA	25.600.666	21.251.052	- 16,99
AZERBEYCAN- NAHCIVAN	14.727.836	19.934.912	35,35
SURİYE ARAP CUM.(SUR	20.902.426	19.456.679	- 6,91
İTALYA	33.132.826	19.418.247	- 41,39
İSPANYA	41.229.437	18.330.424	- 55,54
TÜRKMENİSTAN	18.135.914	17.843.443	- 1,61
YUNANİSTAN	24.353.487	16.452.372	- 32,44

Tablo 3 : Türkiye Doğal Taşlar Ülke Performans Raporu (17.000.000-3.500.000 \$)

KUVEYT	8.577.630	15.885.445	85,19
AVUSTRALYA	13.804.075	15.723.174	13,90
HOLLANDA	20.357.730	14.619.033	- 28,18
TAYVAN	11.328.480	12.966.345	14,45
RUSYA FEDERASYONU	24.783.190	11.521.838	- 53,50
GÜNEY AFRİKA CUMHURİ	11.448.682	8.581.926	- 25,04
BELÇİKA	10.788.820	8.062.529	- 25,26
ROMANYA	10.020.194	7.628.748	- 23,86
KAZAKİSTAN	15.443.187	7.398.866	- 52,08
SİNGAPUR	5.605.905	7.260.027	29,50
LÜBNAN	6.044.859	6.455.844	6,79
KUZEY KIBRIS TÜRK CU	9.517.195	6.424.028	- 32,50
ENDONEZYA	6.237.147	5.799.232	- 7,02

GÜNEY KORE CUMHURİYE	8.026.782	5.590.818	- 30,34
GÜRCİSTAN	2.790.419	4.634.873	66,09
TAYLAND	4.532.998	4.509.409	- 0,52
MISIR	4.526.030	4.359.994	- 3,66
VENEZUELLA	3.365.107	4.276.265	27,07
BREZİLYA	5.642.617	3.993.574	- 29,22
POLONYA	3.726.457	3.765.465	1,04
KATAR	1.833.405	3.757.423	104,94
PANAMA	5.875.307	3.611.343	- 38,53
İRLANDA	7.379.539	3.429.953	- 53,52

Tablo 4 : Türkiye Doğal Taşlar Ülke Performans Raporu (3.500.000-750.000 \$)

CEZAYİR	3.066.956	3.375.159	10,04
UKRAYNA	6.777.680	3.229.950	- 52,34
HONG KONG	1.962.178	3.216.625	63,93
UMMAN	2.018.024	2.683.916	32,99
DANİMARKA	3.982.630	2.439.094	- 38,75
AVUSTURYA	2.206.296	2.402.332	8,88
ARNAVUTLUK	1.682.671	2.141.279	27,25
PORTEKİZ	3.001.776	2.124.165	- 29,23
ÖZBEKİSTAN	603.957	1.880.118	211,30
İSVİÇRE	2.741.827	1.707.996	- 37,70
VIETNAM	925.225	1.679.274	81,49

NORVEÇ	1.150.930	1.489.048	29,37
JAPONYA	2.501.594	1.449.082	42,07
BULGARİSTAN	3.217.446	1.427.321	55,63
İSVEÇ	1.625.112	1.384.396	14,81
SUDAN	769.553	1.274.713	65,64
ÜRDÜN	4.523.578	1.248.970	72,38
BAHREYN	934.567	1.074.958	15,02
MACARİSTAN	970.230	1.074.075	10,70
DOMİNİK CUMHURİYETİ	1.865.430	1.039.884	44,25
BOSNA-HERSEK	538.936	943.490	75,06
MALEZYA	1.056.949	881.628	16,58
ARJANTİN	1.588.476	822.470	48,22
GUATEMALA	1.199.623	750.152	37,46

Tablo 5 : Türkiye Doğal Taşlar Ülke Performans Raporu (700.000-241.000 \$)

MOLDAVYA	1.350.861	694.381	48,59
YENİ ZELANDA	725.841	684.323	5,72
ÇEK CUMHURİYETİ	1.194.813	580.523	51,41
MEKSİKA	745.620	549.772	26,26
URUGUAY	734.339	530.606	27,74
BARBADOS	924.820	471.594	49,00
TURKS VE CAICOS ADAS	368.794	454.312	23,18
İRAN (İSLAM CUM.)	290.849	438.199	50,66
TUNUS	182.372	413.175	126,55

SIRBİSTAN	703.128	412.294	- 41,36
HIRVATİSTAN	939.758	400.448	- 57,38
EGE SERBEST BÖLGE	830.228	397.361	- 52,13
KOSTARIKA	1.271.122	382.262	- 69,92
KARADAĞ	357.572	371.427	- 3,87
BANGLADEŞ	149.002	367.579	- 146,69
KOLOMBİYA	641.106	354.894	- 44,64
ANGOLA	37.502	351.243	- 836,59
ANTALYA SERBEST BÖL.	122.792	335.104	- 172,90
NİJERYA	593.946	325.844	- 45,13
MALTA	269.494	322.171	- 19,54
YEMEN	489.711	320.834	- 34,48
LÜKSEMBURG	251.125	272.905	- 8,67
BERMUDA	168.860	265.501	- 57,23
BAHAMALAR	300.927	244.405	- 18,78
SLOVAKYA	278.093	240.752	- 13,42

Tablo 6 : Türkiye Doğal Taşlar Ülke Performans Raporu (230.000-76.000 \$)

ANGUILLA	187.256	226.277	- 20,83
LİTVANYA	123.989	212.178	- 71,12
FAS	274.197	208.344	- 24,01
ST.VINCENT VE GRENAD	223.748	205.086	- 8,34
KOSOVA	408.624	193.633	- 52,61
FİNLANDİYA	452.715	187.041	- 58,68

DAĞISTAN CUMHURİYETİ	11.267	182.037	1.515,66
TÜBİTAK MAM TEKN.S.B	2.033	175.621	8.536,94
ANTİGUA VE BERMUDA	150.338	172.744	14,90
SRI LANKA	1.367.192	162.703	- 88,09
MAKEDONYA	164.848	160.898	- 2,39
İNGİLİZ VİRJİN ADALA	405.590	159.381	- 60,70
CAYMAN ADALARI	402.808	154.969	- 61,52
SLOVENYA	238.375	143.621	- 39,74
SEYŞEL ADALARI VE BA		141.734	100,00
HOLLANDA ANTİLLERİ	419.351	141.100	- 66,35
HONDURAS	773.738	130.033	- 83,19
TRİNİDAD VE TOBAGO	17.674	117.632	565,55
JAMAİKA	112.434	109.660	- 2,46
BİLİNMEYEN ULKE	462.595	109.317	- 76,36
ARUBA	109.541	108.574	- 0,88
ÇEÇEN CUMHURİYETİ	549.392	97.367	- 82,27
BEYAZ RUSYA	151.800	75.558	- 50,22

Tablo 7 : Türkiye Doğal Taşlar Ülke Performans Raporu (72.000- 30.000 \$)

EKVATOR GİNESİ	27.087	71.755	164,90
GUYANA		69.964	100,00
BURSA SERBEST BÖLG.	2.106.673	68.960	- 96,72
BUHUTAN	260.231	64.932	- 75,04
ABD VİRJİN ADALARI	50.570	56.904	12,52

TACİKİSTAN	381.931	53.470	- 86,00
EL SALVADOR	172.321	51.120	- 70,33
PAKİSTAN	36.825	49.555	34,56
ST.KİTTİS VE NEVİS	46.266	49.344	6,65
MAURİTİUS	116.911	47.171	- 59,65
GRENADA	56.870	46.634	- 17,99
CİBUTİ	86.421	46.497	- 46,19
GAMBİYA		46.482	100,00
CEBELİ TARIK		45.206	100,00
KONGO(DEM.CM)E.ZAİRE		42.979	100,00
DOMİNİKA	13.083	37.331	185,33
BRUNEİ		34.812	100,00
GANA		33.879	100,00
KENYA	86.580	33.024	- 61,85
İŞGAL ALT.FİLİSTİN T	70.221	32.959	- 53,06
MALİ		31.857	100,00
MORİTANYA	35.895	31.659	- 11,79
TRAKYA SERBEST BÖLGE	2.961.172	30.921	- 98,95
KUZEY KORE DEMOKRATİ		29.407	100,00

Tablo 8 : Türkiye Doğal Taşlar Ülke Performans Raporu (26.000- 7.000 \$)

HAİTİ		26.168	100,00
KIRGIZİSTAN	9.322	25.745	176,16

EKVATOR	65.803	24.663	- 62,51
ST.LUCIA	43.932	22.499	- 48,78
LİHTENŞTAYN	6.129	21.983	258,66
GABON		19.160	100,00
FIJİ		18.404	100,00
ESTONYA	69.894	18.322	- 73,78
MERSİN SERBEST BÖLGE	19.480	16.783	- 13,84
KOCAELİ SERBEST BLG.	88.628	16.105	- 81,82
PERU		14.747	100,00
BENİN		14.689	100,00
ŞİLİ	77.950	14.116	- 81,89
ORKNEY ADASI		13.680	100,00
NAMİBYA		12.962	100,00
AFGANİSTAN	4.665	12.943	177,47
ZAMBIA		10.648	100,00
KIBRIS		10.580	100,00
KONGO	12.710	10.340	- 18,64
LAOS (HALK CUM.)	35.286	8.652	- 75,48
AVRUPA SERBEST BÖLG.	5.493	8.236	49,92
LİBERYA		6.295	100,00
KAPIKÖY STM		6.164	100,00
İST.DERİ SERB.BÖLGE	12.446	5.604	54,97
ETİYOPYA		5.290	100,00

Tablo 9 : Türkiye Doğal Taşlar Ülke Performans Raporu (7.000- \$)

FİLDİŞİ SAHİLİ		4.796	100,00
MOZAMBIK	20.792	4.347	9,09

FRANSIZ GÜNEY TOPRAK		2.971	100,00
ORTA AFRİKA CUMHURİY		2.633	100,00
MALAVİ		2.147	100,00
SAMSUN SERBEST BÖLG.		1.635	100,00
UGANDA		1.000	100,00
KÜBA	22.550	640	97,16
MENEMEN DERİ SR.BLG.	13.151	486	96,30
MALDİV ADALARI	94.905	296	99,68
SENEGAL	2.058	147	92,85
LETONYA	96.510	124	99,87
MADAGASKAR	750	62	91,76
SURİNAM		14	100,00
ADANA YUMURT.SER.BÖL	1.146.940		100,00
SARISU STM	625		100,00
İZLANDA	16.625		100,00
BURKİNA FASO	645		100,00
NİJER	25.926		100,00
CAD	3.450		100,00
TANZANYA(BİRLEŞ.CUM)	7.869		100,00
BELİZE	10.970		100,00
NİKARAGUA	17.581		100,00
BOLİVYA	10.015		100,00
DUBAİ	54.968		100,00
NEPAL	21.043		100,00
VİETNAM (GÜNEY)	85.077		100,00
KAMBOÇYA	9.664		100,00
FİLİPİNLER	47.875		100,00
MOĞOLİSTAN	875		100,00
PAPUA YENİ GİNE	27.000		100,00
BİR.DEV.MİNOR OUTLY.			

	8.734		100,00
Genel Toplam :	1.402.193.493	1.222.705.042	12,80

Kaynak : IMMIB İstatistik Bölümü

Yukarıda görülen istatistiklere göre bakarsak 2009 yılına kadar Türkiye Doğal Taş Sektörü sürekli büyümüştür. Bunun anlamı mortgage krizine kadar olan 8 yıllık süreçte Türk Doğal Taş Sektörü diğer krizlerden etkilenmemiştir. 2009 yılı sonu itibari ile genel doğal taş ihracatımızda % 12 düşüş vardır. Dikkate değer düşüş % 34,86 ile Amerika Birleşik Devletlerindedir. Dikkate değer artış % 19,04 ile Çin Halk Cumhuriyetine olan satışlardır. Bu tablodan görünen Türkiye doğal taş Sektörü Mortgage Krizinden ciddi anlamda etkilenmiştir. Aşağıda görünen detayda ham blok ihracatı yıllar içerisinde sürekli artmaktadır.

Tablo 10 : Türkiye Doğal Taş İhracatında Blok İhracatın Payı (1999-2008)

	Toplam İhracat		Blok İhracatı		Blok Payı	
	000 ton	\$ milyon	000 ton	\$ milyon	Ton, %	\$, %
1999	172,899	27.6	156	0,15	0.09	0.06
2000	731,200	188.5	217,114	22.1	29.6	11.7
2001	1,093,686	223.4	366,885	29.7	33.5	13.2
2002	1,560,339	302.6	599,980	38.2	38.4	12.6
2003	2,191,946	431.0	992,751	67.0	45.3	15.5
2004	2,706,914	625.8	1,176,441	92.4	43.4	14.7
2005	3,227,016	805.2	1,461,728	118.3	45.3	14.6
2006	3,754,141	1,025.9	1,659,797	167.3	44.2	16.3
2007	4,736,539	1,241.8	1,930,216	221.9	40.7	17.8
2008	5,125,888	1,402.2	2,399,956	308.2	46.8	21.9

Kaynak: IMMIB

Ham blok ihracatında artış demek ülke olarak katma değeri başka ülkelere göndermek demektir. Türkiye ebatlı mermer üretim de maliyetler sürekli yükselmektedir ama krizden dolayı fiyatlar geriye gitmektedir veya sabit kalmaktadır bu yüzden üreticiler blok satışını tercih etmektedirler. Bu olayı istatistiklerde görebilmekteyiz. İşlenmiş doğal taş üretiminde önemli girdileri şöyle sayabiliriz. Blok maliyeti, işçi maliyeti, elektrik maliyeti, nakliye maliyetidir. Blok maliyet

fiyatları yıldan yıla artmıştır, blok maliyetini artıran sebeplerin başında motorin fiyatlarının artması gelmektedir. Motorin hem ocakta kullanılan iş makinelerinde kullanılmakta hem de nakliye de kullanılmaktadır. Motorin fiyatlarının üçte bir oranında düşmesi çok büyük bir maliyet düşmesine sebep olacaktır aynı anda elektrik fiyatlarının düşmesi fabrikalarda daha çok taş kesilmesine sebep olacaktır.

Türkiye Doğal Taş Sektörünün Yıllara göre Dünya Doğal Taş Sektöründe ki yerini görmek istersek aşağıdaki tabloya bakabiliriz.

Tablo 11 : Dünya Taş İhracatındaki Gelişme (1994-2007)

No	Ülke	1994 000 ton	1994 Pay, %	2007 000 ton	2007, Pay, %
1	Çin	2,218	14.7	11,533	25.0
2	Hindistan	1,197	7.9	5,571	12.1
3	Türkiye	214	1.4	4,736	10.2
4	İtalya	3,121	20.7	3,342	7.2
5	İspanya	1,409	9.3	2,635	5.7
6	Brezilya	637	4.2	2,475	5.4
7	Potekizl	1,002	6.6	1,532	3.3
8	Almanya	285	1.9	785	1.7
9	Güney Afrika	520	3.4	551	1.2
10	Amerika	266	1.8	387	0.8
11	Finlandiya	306	2.0	380	0.8
12	Norveç	255	1.7	379	0.8
13	Yunanistan	196	1.3	365	0.8
14	Fransa	179	1.2	285	0.6
15	Diğerleri	3,278	21.7	11,276	24.4
	DÜNYA	15,083	100.0	46,232	100.0

Kaynak: Stone Sector Report 2008, Internazionale Marmi e Macchine Carrara Spa

Bu tabloda görülen 13 – 14 yılda Türk Doğal Taş Sektörü Dünya Doğal Taş Ticareti içindeki payını önemli ölçüde yükselterek 1994 te %1,4 ten 2007 de %10,2 ye yükseltmiştir. Türkiye yaptığı ihracat ile ağırlıkta 4.sıraya çıkmıştır.

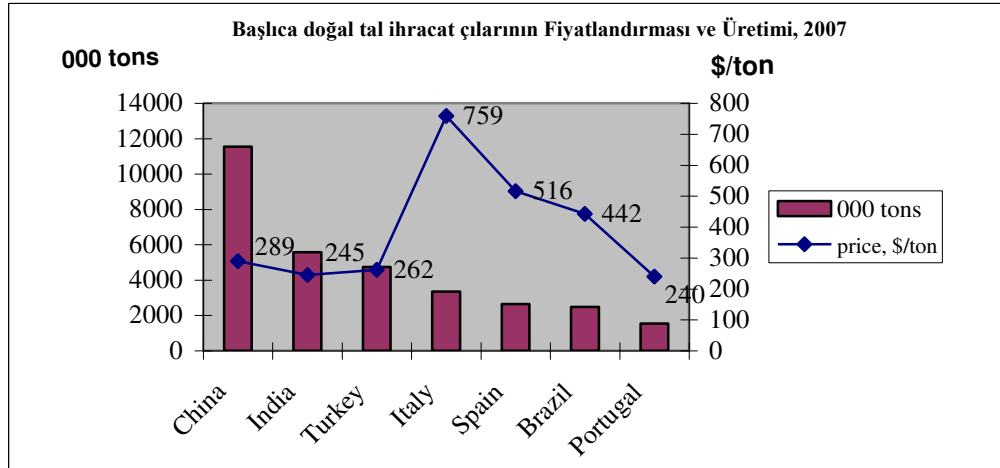
Bir diğer önemli istatistiğe baktığımızda, Türkiye aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi yüksek miktar düşük fiyat bölgesindedir.

Tablo 12: Ortalama İhracat Rakamları

	İhracat \$ milyon	İhracat 000 ton	İhracat Fiyatı, \$/ton
Çin	3335	11533	289
Hindistan	1363	5571	245
İtalya	2537	3342	759
İspanya	1360	2635	516
Brezilya	1093	2475	442
Portekiz	367	1532	240
Türkiye	1242	4736	262
Dünya	15095	46232	327

Kaynak: Stone Sector Report 2008, Internazionale Marmi e Macchine Carrara Spa

Şekil 6: Başlıca Doğal Taş İhracatçıları Fiyatlandırması ve Üretimi

Kaynak: Stone 2008 Report; IGEME

Bu istatistiklerin anlamı çok zengin ve eşsiz doğal taşlarımız ve rezervlerimiz olmasına rağmen biz ülke olarak bunları çok ucuza satmaktayız. Türkiye olarak en büyük problem budur, toplamda ortalama satış fiyatımız, Dünya ortalamasının altındadır. Fiyat lideri İtalya'nın ton başına ortalama ihracat fiyatı 759 us\$'dır, aynı anda Türkiye'nin ton başına ortalama ihracat fiyatı 262 us\$'dır. Buradan görüldüğü gibi İtalya 1 ton malı neredeyse Türkiye'nin 3 katı fiyata satmaktadır. Türkiye'den 3 kat fazla para kazanmaktadırlar. Türkiye'nin bu açığı kapatması için çok uzun ve zahmetli bir sürece ihtiyacı var görünmektedir. Pazarlama fiyat rekabeti odaklı yapıldığı sürece bu böyle sürecektir.

3.KÜRESEL KRİZLERİN AFYON DOĞAL TAŞ SEKTÖRÜNE ETKİLERİ (MORTGAGE KRİZİ)

3.1. AFYON DOĞAL TAŞ SEKTÖRÜNÜN GENEL YAPISI

Afyon’da 95 adet ocak çalıştıran 57 adet Ocak firması var. Bu firmalar 2008 de 438.514 m³ ürettiler. ATSO da kayıtlı 237 üretici var. Bunların 183 tanesi plaka üreticisi ve 54 tanesi dekoratif ürünler üreticisi. ATSO’ya göre Afyon’un plaka üretim kapasitesi 10,7 milyon m² plaka, 3,4 milyon m² fayans ve 2,1 milyon m² dekoratif ürünlerdir.

Tablo 13 : Afyon Doğal Taş Üretimi (2007-2008)

Afyon Doğal Taş Üretimi, 2007-08						
	Fir	Çalı	Blok	Pla	F	De
2008						
Ocak	57	182	4385	235	5	0
Dekoratif	54	802	0	266	0	21
Plaka	18	281	0	830	2	0
Andezit	1	6	0	504		
Toplam	29	545	4385	107	3.	21
2007						
Ocak	55	242	5340	369	9	0
Dekoratif	48	553	0	0	0	18
Plaka	16	273	0	707	1	0
Andezit	1	6	0	504	0	0
Toplam	26	571	5340	108	2	18
2006						
Toplam	22	507				
Kaynak: ATSO üretim kapasite raporları						

Aşağıdaki tabloya bakarsak yıllar içerisinde Doğal Taş İhracatında Afyon’un payı değişkendir ve zaman zaman artmıştır veya azalmıştır bunun nedeni Türkiye’nin

her bölgesinde yeni ocaklar açılıp yeni taşların pazara sunulmasıdır. Pazar büyümektedir fakat aynı anda firma ve bölge sayısı da artmaktadır.

Tablo 14: Doğal Taş İhracatında Afyonkarahisar'ın Payı (2001-2007 \$ Milyon)

Yıl	Dünya İhracatı	Türkiye İhracatı	Afyon İhracatı	Dünya'da Türkiye Payı	Dünya'da Afyon payı	Türkiye'de Afyon Payı
2001	5,244	223	40	4.2 %	0.7 %	18%
2005	10,866	805	127	7.4%	1.17%	15.8%
2006	12,607	1,026	166	8.1%	1.31 %	16.2%
2007	15,095	1,242	188	8.2%	1.24 %	15.1%
2008	na	1,402	199	na	na	14.2%

Kaynak: Turkstat, ATSO

2008 yılında Afyon'un en çok ihracat yaptığı ülkeler aşağıdadır. Başta mortgage krizinin olduğu Amerika Birleşik Devletleri gelmektedir. 2008 de 2007 ye göre Amerika'ya yapılan ihracatta % 16 lık bir düşüş vardır. Buna rağmen en fazla ihracat yapılan ülke Amerika'dır

Tablo 15 : 2008 Yılında Afyonkarahisar'ın Ençok İhracat Yaptığı 5 Ülke

Ülke	Exports, \$ million
Amerika	52.9
Irak	21.6
Hindistan	14.2
Belçika	13.9
İngiltere	12.5

Kaynak: ATSO

Amerika daha çok işlenmiş traverten ithal etmektedir. Bunun anlamı Afyonkarahisar'daki üreticiler daha çok traverten üretilip ihraç etmektedirler.

Afyonkarahisar'da Doğaltaş firmalarının sayısını aşağıda görebiliriz.

Tablo 16: Afyonkarahisar Doğal Taş Firma Sayıları

	2006	2007	2008
Ocak Firması		55	57
Dekoratif Firmalar		48	54
Plaka Üreticileri		163	182
Andezit Firması	1	1	1
Toplam	228	267	294
Kaynak: ATSO			

İhracattaki artışa paralel olarak firma sayısı da artmıştır. Bunun en büyük nedeni sektöre yeni firmaların girmesidir. Bu artış 2008 yılı sonuna kadar devam etmiştir. Krizin etkileri 2008 de hissedilmeye başlanmış 2009 da daha kendini gösterecektir.

2009 da muhtemelen doğal taş ihracatçı firma sayısı azalacaktır. Ocak işleten Afyonkarahisar firmalarının sayısı aşağıdaki gibidir.

Tablo 17 : Afyonkarahisar Sanayicileri Tarafından İşletilen Ocaklar ve Üretim Durumu

Yer	Ocak Sayısı	Üretim (m ³)	Üretim (ton)	Toplamda pay, %
İscehisar	22	112.528	303.826	
Afyon - Diğer	2	34.560	93.312	
Afyon İlçeler	9	44.225	119.407	
Afyon Toplam	33	1,375,300	516,545	43
Diğer Şehirler	62	247.201	667.442	57
Toplam	95	438514	1,183,987	100

Kaynak: Afyonkarahisar Ticaret ve Sanayi Odası

Tabloda görüldüğü gibi Afyon’lu doğal taş üreticileri diğer şehirlerde daha çok ocak işletmektedirler. Afyon dışı açılmış bir şehirdir. İstatistikte görülen diğer şehirler üretimi düşük gözükmemektedir bunun nedeni yeterli bilgi elde edilememesinden dolayıdır bu yüzden bu bilgiler tam değildir. Ocak konumu istatistiği aşağıdadır.

Tablo 18 : Afyonkarahisar Sanayicileri Tarafından İşletilen Ocakların Konumu

Yer	Oc
İscehisar	22
Emirdağ	4
Şuhut	2
Çay	3
Kızılören	1
Çobanlar	1
Toplam Afyon	33
Denizli	16
Bursa	7
Uşak	7
Kütahya	6
Burdur	5
Muğla	4
Antalya	3
Eskişehir	3
Karaman	3
Bilecik	2
Manisa	2
Konya	2
Balıkesir	1
Isparta	1
Toplam Afyon	62
Genel Toplam	95

Kaynak: ATSO

İşçilikte verimliliğe artı olarak hammadde verimlilik ve eldeki ekipmanları etkili ve verimli kullanmak Afyon mermer sanayicilerinin iki önemli konusudur. Bu yüzden bazı firmalar üretim hatlarının sayısını azaltmaya başladılar ve bazıları da mamul ürün yerine blok ihraç etmeye yöneliyorlar.

Afyon ticaret ve Sanayi Odasına göre ihracatçı firma sayısı 114 tür. İhracatçı firmaların çoğu aynı zamanda imalatçıdır. 200 milyon dolarlık ihracatın üçte birini üç firma sağlamakta ve % 55 ini 10 firma sağlamaktadır.

Afyon taş üreticileri ve ihracatçıları küresel müşterilere toptancılar ve ithalatçılar aracılığı ile ulaşmaktadırlar. Çok az sayıda firma kendi depolarını dışarıda kurmuşlardır. Bu depoların açılma nedeni sadece çok satmak için değil fiyat rekabetini korumak içindir aynı zamanda.

Tablo 19 : Yıllara Göre Afyonkarahisar Doğaltaş İhracatı

AFYON DOĞAL TAŞ İHRACATI

YIL	TUTAR	
2001	37.396.098,78	US\$
2002	47.530.688	US\$
2003	73.086.365	US\$
2004	79.205.385	US\$
2005	91.313.038	US\$
2006	116.050.046	US\$
2007	142.154.976	US\$
2008	199.016.335	US\$
2009	160.285.132	US\$

Kaynak: ATSO

2009 Afyon Doğal Taş İhracatı 160.285.132 us\$ dır ve 2008 e göre % 19 düşüş gözükmemektedir.

Amerika'ya ihracat 2008 yılında 2007 ye göre % 16 düşerek 52.952.074 us\$ olarak gerçekleşmiştir. 2009 sonunda 2008 e göre 52.952.074 us\$ dan 27.593.000 us\$ a düşmüştür ve bu dramatik bir düşüştür. Yüzde olarak düşüşü söylediğimizde % 48 dir. İlk defa bir ülke Afyon İhracatı içinde Amerika'yı 2009 da geçmiştir bu ülke 30.448.000 us\$ ithalatı ile Irak'tır. Amerika Afyon ihracatında önemli bir yer tutmaktadır ve bu rakamlar mortgage krizi nedeni ile Afyon Doğaltaş sektörünün ciddi anlamda etkilendiğini göstermektedir. Toparlanmanın daha uzun vadede olacağı görülmektedir.

Aşağıdaki tabloda Afyonkarahisar ihracatının ülkeler bazında yıllara göre değişimi görülmektedir.

Tablo 20: Afyonkarahisar Doğal Taş Pazar Ülkeleri ve Bunların Yıllara Göre İhracat Rakamları

ÜLKELER BAZINDA DEĞERLENDİRME 2001-2009		2001 yılı	2002 yılı	% 2002	2003 yılı	% 2003	2004 yılı	% 2004
1.	IRAK	128.082	107.250	-16%	106.931	0%	357.756	235%
2.	AMERİKA	25.534.000	28.620.517	12%	30.728.200	7%	43.551.138	42%
3.	HİNDİSTAN		75.600		7.000	-91%	205.035	2829%
4.	İNGİLTERE	944.202	1.666.570	77%	4.556.999	173%	6.307.789	38%
5.	FRANSA	611.214	898.377	47%	794.980	-12%	1.950.000	145%
6.	BELÇİKA	1.904.616	2.389.287	25%	2.556.438	7%	3.240.185	27%
7.	HOLLANDA	4.370.341	4.677.304	7%	6.056.463	29%	8.135.603	34%
8.	ÇİN	305.458	98.104	-68%	667.782	581%	1.585.288	137%
9.	KOSOVA	3.731	20.980	462%	42.365	102%	90.313	113%
10.	ALMANYA	3.893.073	1.864.914	-52%	1.279.628	-31%	1.251.106	-2%

Kaynak : ATSO

Tablo 21 : Afyonkarahisar Doğal Taş Pazar Ülkeleri ve Bunları Yıllara Göre İhracat Rakamları

2006 yılı	% 2006	2007 yılı	% 2007	2008 yılı	% 2008	2009 yılı	% 2009
8.344.076	614%	13.767.193	65%	21.598.637	57%	30.448.000	41%
54.840.620	14%	63.252.150	15%	52.952.074	-16%	27.593.000	-48%
94.300	-92%	10.929.636	11490%	14.812.415	36%	20.592.000	39%
7.914.658	80%	12.450.000	57%	13.950.590	12%	12.378.000	11%
4.111.575	26%	8.589.550	109%	11.730.114	37%	11.868.000	1%
6.360.408	47%	8.436.012	33%	13.976.417	66%	9.605.000	31%
7.419.558	-7%	9.644.742	30%	9.386.182	-3%	6.934.000	-26%
1.625.914	-43%	2.567.127	58%	5.411.750	111%	6.127.000	13%
2.142.933		3.943.645	84%	4.120.656	4%	5.644.000	37%
2.443.452	105%	3.356.500	37%	4.741.544	41%	5.527.000	17%

3.2 AFYON DOĞAL TAŞ SEKTÖRÜNÜN KÜRESEL KRİZE KARŞI İZLEYECEĞİ STRATEJİLER KRİZDEN ÇIKMA VE BÜYÜME STRATEJİLERİ

İnşaat Endüstrileri ve gelişmiş piyasaların daha çok taşa ve kaliteli taşlara ihtiyacı var. Dünya taş üretimi ve tüketimi son 20 yılda yıllık % 7 arttı ve 2025 yılında 488 milyon tona ulaşabileceği bekleniyor.

Aşağıda ki tabloda 1996 yılındaki rakamı ve yıllara göre artış görülebilir. 2025 yılında 2010 yılına göre 3 kat artış öngörülmektedir.

Tablo 22: Dünya Doğal Taş Üretiminin Gelişmesi, 1996-2007-2025: 000 tons

	Brüt	Atık	Net
1996	46,500	19,070	27,430
2007	103,500	42,500	61,000
2010	134,000	55,000	79,000
2015	206,000	85,000	121,000
2020	317,000	130,000	187,000
2025	488,000	200,000	288,000

Kaynak: Stone Sector Report 2008, Internazionale Marmi e Macchine Carrara Spa

Uygulanacak stratejileri aşağıda ki şekilde özetleyebiliriz.

3.2.1.Ürün Çeşitlendirme Stratejileri

Doğal Taş Sektöründe ürünler doğal kaynağa bağlıdır ve ürün çeşitlendirmesi yapmak çok kolay değildir. Yeni ürün geliştirmede ilk yol temel olarak yeni renk ve desende bir mermer türünün bulunmasıdır. Ancak bu planlanan bir ürün geliştirme yolu değildir ve yeni mermer ocaklarının bulunmasına bağlıdır. Türkiye doğal kaynak yönünden çok avantajlı konumdadır Dünya doğal taş rezervinin yaklaşık % 33 üne sahiptir. Bu sayede ürün çeşitlendirmesi önemli bir artıdır.

İkinci yol mevcut mermer türlerinin boyutlandırılmasıdır. Kesim tekniklerine bağlı olarak daha ince yada daha farklı boyutlarda kesim yapılarak yeni ürünler yaratılabilir. Bu konuda yeni sayılabilecek uygulamalardan birisi fayans mermerdir. Üçüncü yol kesilen mermerlerin artıklarından yeni ürünler üretmektir. Bu türdeki bir ürün çeşitlendirme mermer mozaik biçimindeki uygulamalarda sektördeki firmalar

arasında uygulama alanı bulmuştur. Büyük bir yatırım gerektirmemesi nedeniyle tercih edilebilen bir strateji olmakla birlikte, Pazar bulma sorunu nedeniyle yaygınlaşmamaktadır.

Artıklardan yeni ürünler geliştirmenin başlıca bir türü de hediyelik eşya üretimidir. Daha çok küçük atölyelerde üretilen hediyelik eşyaların Uzakdoğu ve Hindistan'dan gelen ucuza ürünler ve estetik tasarımların geliştirilmemesi nedeniyle fazla tercih edilmediği görülmektedir. Yeni ürün geliştirmede dördüncü yol, yeni taş türlerinin işlenmesidir. Bu strateji Ar-Ge konusunda yatırım yapılmasını gerektirmektedir.

3.2.2. Pazar Farklılaştırma ve Geliştirme Stratejileri

Mermer Sektörünün yoğun olarak inşaat sektörüyle bağlantılı olduğu söylenebilir. Bu çerçevede en önemli rakibi seramik sektörüdür. Daha dayanıklı ve daha estetik seramik üretimi ve mermerin yeni ürün geliştirme stratejileri sınırlıdır.

İç Pazar talebini artırmada ki en önemli kısıtlardan birisi alışkanlıklar ve geleneklerdir. İç mekânlarda tuvalet, banyo ve mutfakta kullanılmaktadır. Dış mekânlarda ve duvar kaplamalarında kullanılmamaktadır. Oysa dış pazarlarda evin tüm alanlarında dış kaplamalarda mermer kullanılmaktadır.

İç pazarı geliştirme konusunda örnek kullanım alanları oluşturmak ve tanıtım yoluyla yaygınlaştırmak yararlı olabilir.

Dış pazarı geliştirme konusunda ise, Afyon mermer sektörü ağırlıklı olarak ABD pazarına yönelmiştir. Alternatif pazarlar bulmak özellikle yakın zamandaki krizin etkileri gibi riskleri dağıtmak açısından da yararlıdır. Dış pazarı geliştirme konusundaki en büyük kısıt Çin rekabetidir. Çin'in fiyat rekabetini aşma yollarından biri verimliliği artırmak, israfı azaltmak ve böylece fiyat avantajı sağlamak; diğer bir yolu da yeni ürünler geliştirerek mevcut ürünlerdeki rekabetten kurtulmaktır.

İhracat yapılmayan veya az seviyede yapılan birçok ülke var, mevcut pazarlarda fiyat rekabeti yapmaktansa yeni pazarlar bulup oluşturmak daha avantajlı olacaktır. Bu sayede kar marjları düşmeyecek ve tek bir pazara bağımlı kalınmayacaktır.

3.3.3. Verimlilik ve Kalite Stratejileri

Verimlilik ve kalite stratejileri kapsamında üç alanda alt stratejiler izlenebilir.

Verimliliği artırma, kaliteyi geliştirme ve kaliteyi belgelendirme (kalite güvencesi) Mermer sektöründe kalite ve verimlilik birbiriyle yakından ilişkilidir. Çünkü mermerin çıkarılması ve kesilmesi (ebatlandırma) sürecindeki hatalar hem mermerin kalitesini etkile, hem de israfa ve fireye yol açmak maliyetleri yükseltir.

Bir doğal taş olarak mermerin kalitesini etkileyen en önemli iki etken ocaktan çıkarılması sırasındaki çatlama ve hasarlar ile üretim esnasındaki çatlama ve kırılmalarıdır.

Bu iki etken aynı zamanda israfın ve firenin de temel kaynağını oluşturur. Zamanla ocaktan çıkarma konusunda ki teknolojinin dinamitle patlatmadan keserek çıkarmaya yönelmesi fireyi azaltmıştır. Ancak çıkarma teknolojisinin geliştirilmesi gerekir

Bloklar halinde fabrikaya gelen mermerlerin verimli bir biçimde kesilmesi ve ebatlandırılması sırasında da birçok fire vardır. Özellikle çalışanların vasıfsız olması nedeniyle ortaya çıkan fireler söz konusudur. Firelerin azaltılması insan kaynağına önem vermeye, eğitim ve yetiştirme yoluyla insan kaynağını geliştirmeye ve motive etmeye bağlıdır.

Mermerin işlenmesi sırasında ki en önemli maliyet kalemlerinden birisi elektrik ve sudur. Verimliliği artırmak ve maliyetleri düşürmek için bu iki girdinin de etkili kullanılması gerekir. Elektrik ve su fiyatlarının kontrol etmek yalnızca firmaların kendi santrallerine ve su kaynaklarına sahip olmaları halinde mümkündür. Aksi halde kullanımdaki israfı azaltarak maliyetleri düşürmek gerekir.

Mermer sektöründe verimliliği ve kaliteyi geliştirmek ve böylece özellikle dış pazardaki iadelerin önüne geçebilmek için kalite güvence sistemlerini uygulamak ve kaliteyi belgelendirmek için çalışmalar yapmak gerekir.

Mermer sektöründe büyük inşaat projelerine servis vermek ancak eğitimli ve deneyimli insan gücü ile olur. Dünya mermer piyasasında projeler önemli yer tutar. Bu projelere bilgi birikimi, insan kaynağı ve deneyimi ile servis veren firmalar rekabet avantajında daima en öndedirler.

Projelere servis vermek için dil bilen, uluslar arası pazarlamayı bilen insanların sektörde çoğunlukta olması gerekir. Üretmek önemlidir ama bunu pazarlamak daha önemlidir. Sadece üretime yapılan yatırım yeterli değildir aynı zamanda pazarlamaya da yatırım yapılmalıdır.

SONUÇ

Küreselleşme günümüz dünyasında en önemli kavramlardan biri haline gelmiştir. Fikirler, değerler, kültürler ve bir çok yöresel olgular bütün dünya tarafından hızlı şekilde paylaşılmaktadır. Bu süreçte iyi yönde veya kötü yönde etkileşim olmaktadır. Hız çok önemli bir faktördür. Hızlı şekilde düşünüp hızlı karar veren ve uygulayan milletler öne geçecektir.

Dünya ki etkileşim hızı yükseldiği için herhangi bir ülkedeki kriz diğerlerini mutlaka etkilemektedir. Bu yüzden bir Pazar oluştururken sadece birkaç ülkeye bağlı bir Pazar oluşturulmamalıdır. Bütün yumurtalar aynı sepete konulmamalıdır. Bir ülkede problem olduğunda diğer pazarlar ile devam edilmelidir. Özellikle son mortgage krizi bunu net olarak göstermiştir. Bu krizden dolayı Amerika'ya olan doğal taş ihracatı 2008 ve 2009 da düşmüştür ve Türkiye bunu sadece Çin ile kapatmaya çalışmıştır. Asya krizi ve Rusya krizi Türkiye doğal taş ihracatını etkilememiştir. Bunun sebeplerinden en önemlisi bu ülkelerin hedef Pazar olmayışı ve Türkiye ihracatında o dönemlerde fazla yer tutmamalarıdır.

Doğal taş Sektörü hem Türkiye için hem de Afyon için son derece önemli bir sektördür. Aralıksız olarak 15 -16 sene sürekli olarak büyümüştür ve büyümesini tamamlamamıştır. Kriz etkisi ile 2009 da ihracat düşmüştür ve 2010 da yine düşük çıkabilir ama yukarıda belirtilen Afyon için öneriler Türkiye içinde geçerlidir. Türkiye için ek öneriler ise aşağıdaki şekilde belirtilebilir.

--- Enerji maliyetlerinin düşürülmesi; Üretimde enerji olmazsa olmaz girdilerden birisidir ve tasarruf yapmak ile azaltılabilecek bir maliyet değildir. Türkiye gelişmiş ülkelerden fazla olarak petrol yakıtlarına yüksek fatura ödemektedir buda mermercilik sektörünün temel girdilerinden birisi olması nedeni ile maliyetleri sürekli yükseltmektedir. Ülke olarak rekabet te zorlanılmaktadır ve bu maliyetlerin düşürülmesi gerekir en azından Dünya ortalamasına. Bazı firmalar üretimi Çin gibi ülkelere kaydırmaya başladılar bile.

--- Doğal taşıcılığın önünden bürokratik engellerin kaldırılması; bürokrasi ve formaliteler çok zaman almakta bunların biraz sadeleştirilmesi gerekir ve sürelerin kısaltılması gerekir.

--- Limanlarda yükleme ve boşaltma sıkıntılarının çözülmesi; büyük yük gemileri İzmir limanına yanaşamamaktadır bu yüzden Türkiye'nin ihraç malları Türkiye'den çıktıktan sonra aktarma limanlarına gönderilip büyük gemilere aktarılmaktadır buda ekstra bir maliyet dezavantajı getirmektedir.

--- Doğal Taş sektörüne yönelik özel yatırım teşvikleri verilmeli; örneğin pazarlama destekleri çeşitlendirilmeli ve pazarlama da istihdamı artırıcı teşvikler verilmelidir. Bu sayede firmalar birçok dil bilen çalışanları işe alırlar ve pazarlamada bir aşama gerçekleşmiş olur.

Bu öneriler yapılırsa sektörün önü açıktır. 10 yıl içerisinde doğru stratejiler uygulanırsa şimdiki ihracatın en az 3 katına çıkması önünde bir engel yoktur.

KAYNAKÇA

ALBENİ, Mesut ve EROĞLU, Ömer, (2002); "Küreselleşme, Ekonomik Krizler ve Türkiye "Bilim kitabevi, Isparta.

AKGÖNÜL, Hüseyin, (2001); "Gelişmekte Olan Ülkeler Açısından Küreselleşme" K.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi, cilt:2, sayı:2.

AKTAN, Coşkun Can, (05.2004); "Globalleşme ve Yoksulluk",

‘<http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/ikinci-bol/globalles-yoksulluk>’.

AKTAN, Coşkun Can, Vural, İstiklal(02.2007); "Globalleşme Sürecinde Çokuluslu İşletmeler", [www. canaktan. org/ekonomi/cok-uluslu/aktan](http://www.canaktan.org/ekonomi/cok-uluslu/aktan) .

ANONİM,(03.2003); "Küreselleşme,Ulus-Devlet Yönetişim",

<http://www.geocities.com/uretkenogrenciler> .

ATEŞ, DAVUT, (2006); "Küreselleşme:Ne kadar Boyutlu?",

Doğuş Üniversitesi Dergisi, 7(1).

ATEŞSAÇAN, B., "1997-2000 Yılları Arasında Türkiye'de Ekonomik Kriz", [http/www.geocities.com/uretkenogrenciler/yazi/bora5.htm](http://www.geocities.com/uretkenogrenciler/yazi/bora5.htm), 02.07.2007 .

AYDIN, M. Kemal, (2002);"Sermayenin Küreselleşmesi Kapitalizmin Altın Döneminden Neoliberal Dalgaya Uzanan Süreç" Değişim Yayınları, İstanbul.

AYTEKİN, YILMAZ, (2004); "İkinci Küreselleşme Dalgası, Kavram, Süreç ve Sorunlar" Vadi Yayınları, Ankara.

AYVAZOVA, Z.(2002), "İşletmelerde Kriz Yönetimi: Teorik ve Uygulamalar", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Selçuk Üniversitesi, Konya .

BHAGWATI Jagdish(1996) ‘‘Political Economy and International Economics’’.

BALKANLI, A. Osman, (2002); "Küresel Ekonominin Belirleyici Faktörleri Üzerine", Uludağ Üniversitesi, İ. İ. B. F. Dergisi, Cilt:XXI, sayı:1.

BAŞOĞLU, Ufuk, ÖLMEZOĞULLARI, Nalan ve PARASIZ İlker, (2001); "Dünya Ekonomisi, Küreselleşme, Finansal Kurumlar ve Küresel Makro Ekonomi", Ezgi kitapevi, Bursa.

BAŞTÜRK, Şenol, "Bir Olgu Olarak Küreselleşme:Sorunlar ve Bir Çözüm Önerisi; Küresel Yönetişim", www.isguc.org/senol1.htm, ET: Mart 2004.

BORDWIN, M.(1999), "Plan B..or Is It Plan C for Crisis", *Management Review*, C.88, S.7 .

BOZKURT, Veysel, (2000), "Küreselleşme: Kavram, Gelişim ve Yaklaşımlar", (Der. Veysel Bozkurt, Küreselleşmenin İnsani Yüzü", Alfa Yayınları, Bursa).

BULUT,H. (2002), "Kriz Ekonomisi ve İstikrar Programları: Teorik Yaklaşımlar ve Dünya'daki Uygulamaları", *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

CAN, H.(1992), *Yönetim ve Organizasyon*, 2.Basım, Adım Yayınları, Ankara

ÇALIŞ, Şaban H, (2002); "Üç Tarz-ı Siyasetten Globalizme"[(Der.), M. Ali Çukurçayır, Küresel Sistemde Siyaset, Yönetim ve Ekonomi, Çizgi Kitabevi.

ÇARIKÇI, İ, TİTİZ, İ., EROĞLU, H.(2002), "Küçük ve Orta Ölçekli Üretim İşletmelerinde Kriz Dönemine Özgü Finansman Sorunları ve Alternatif Pazarlama Stratejileri-Göller Bölgesi Üzerine Bir Araştırma", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 7-1, Isparta .

DEMİR, Gülten,(2001); "Küreselleşme Üzerine", Ankara Üniversitesi, SBF Dergisi, Cilt:56,Sayı:1 .

DİNÇER, Ö.(1988), *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*, Beta Basım Yayın, İstanbul .

DURUSOY, Serap; "Finansal Liberalleşmenin Sorgulanmasının Nedenleri"

www.ceterisparibus.net/bankaifinans/makaleler.htm, ET:Mayİ8998İ .

EKİN, Nusret,(1997); "Küreselleşme ve Gümrük Birliği", İstanbul Ticaret Odası Yayın No:1997-47, İstanbul.

Ekonomi ve Politika Araştırmaları Merkezi İSTANBUL Şubat 2009(Ali Ünal –Hüseyin Kaya).

EROĞLU, Ö. ; ALBENİ, M. (2002) , *Küreselleşme, Ekonomik Krizler ve Türkiye*, Bilim Kitabevi Yayınları, Isparta .

FINK, S.(1986), *Crisis Management*, American Management Association.

GERÇİK,İ.Z.(2002), "Örgüt Kültürünün Yöneticilerin Krize Hazırlıklı Olma Durumuna Etkisi, Pendik Sanayi Bölgesinde Yapılan Bir Uygulama", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul Üniversitesi, 2002, İstanbul .

GÜVENÇ, Nazım, (1998);"Küreselleşme ve Türkiye", BDS Yayınları, İstanbul.

HABLEMİTOĞLU, Şengül, (2004); "Küreselleşme Düşlerden Gerçeklere", Toplumsal Dönüşüm Yayınları, Ankara.

IRVINE, R.(1987), "What is a Crisis, Anyway", *Midyear Special, Vol.4* .

KARACOR, Zeynep, (2002);"Küreselleşme Süreci ve İstikrar Arayışındaki Türkiye Ekonomisi", [(Der. M. Ali Çukurçayır, Küresel Sistemde Siyaset, Yönetim ve Ekonomi, Çizgi Kitabevi.

KARAGÜL, Mehmet, (2001); "Küreselleşme, Küresel Kriz ve Türkiye" K. Ü. İ. B. F. Dergisi, Cilt:2, sayı:2.

KARLUK, Rıdvan,(1996); "Uluslararası Ekonomi, Teori ve Politikalar" Beta Yayınevi, İstanbul.

KAYMAKÇI, Oğuz,(2007); Küreselleşme Üzerine Notlar.

KINAYTÜRK,Z. (2006), "1990 Yılından Sonra Yaşanan Ekonomik Krizlerin KOBİ'ler Üzerindeki Etkileri", *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta .

MITROFF, I.I.(1994), "Crisis Management and Environmentalism", *California Management Review, C:36,S.2*.

MITROFF, I.I.(2000), "How to Keep a Crisis From Happening", *Harward Management Uptade, C.5,S.12* .

OĞUL, Zengingönül, (2005); "Nedir Bu Küreselleşme? Kaçabilir miyiz? Kullanabilir miyiz?", Siyasa Dergisi Yıl:1.Sayı:1.

ORHAN, S. Sevinç, (2003); "Küresel İktisat Politikaları Olarak Liberalizasyon" [(Der. M.Ali Çukurçayır), Küresel Sistemde Siyaset Yönetim Ekonomi Çizgi Kitabevi, Konya.

ÖNDER, İzettin, (2003)"Küreselleşme ve Ulusal Ekonomiler Açısından Egemenlik Sorunu" www.stratejik.yildiz.edu.tr/makale3.htm.

ÖZDEVECİOĞLU, M.(2002), "Krizin İşletmelerin Yönetimsel ve Örgütsel Yapıları Üzerindeki Olumsuz Etkileri ve Kayseri Sanayi İşletmelerinde Yapılan Bir Araştırma", *Erciyes Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, S.19*, Kayseri.

PEARSON C. M. and CLAIR J. A (1998), "Reframing Crisis Management", *The Academy Of Management Review* .

PORET P.(1998), " Les Flux de Capitaux : Leçons d'Asie "

SARAÇOĞLU, R.(1995), "İstikrar Programı Üzerine Düşünceler, Türkiye İçin Yeni Bir Orta Vadeli İstikrar Programına Doğru", *TÜSİAD Yay.No.6*, İstanbul .

SELAMOĞLU, Ahmet, (2000); "Yoğunlaşan Sosyal Sorunlarıyla Küreselleşme", Veysel Bozkurt, Küreselleşmenin İnsani Yüzü:Alfa.

SEYİDOĞLU, Halil, (1999); "Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama", Turhan Kitabevi, İstanbul.

SEYİDOĞLU, Halil, (2003); "Uluslararası Mali Krizler, İMF Politikaları, Az Gelişmiş Ülkeler, Türkiye ve Dönüşüm Ekonomileri", Doğu Üniversitesi Dergisi.

SEYREK, İsmail, (2002); "Küreselleşme Sürecinde İktisat Politikaları ve Yakınsama Tezi", Gazi Üniversitesi, İ. İ. B. F. Dergisi, cilt:4, sayı:2.

SWEEZY, P ; MAGDOFF, H.(1983), *Dünya Ekonomisinde Bunalım* (Çev.Kemal ÇAKMAN), Monthly Review, İstanbul.

TAGRAF, H. ; ARSLAN, N.T.(2003), "Kriz Oluşum Süreci ve Kriz Yönetiminde Proaktif Yaklaşım", *Cumhuriyet Üniversitesi, İktisadi ve İdari*

Bilimler Dergisi, Cilt:4 S.1, Sivas.

TARTANOĞLU, Ali, (2002)"Küreselleşmenin Dili", Mülkiye Dergisi, cilt: XXV, sayı:229.

TİTİZ, İ. , ÇARIKÇI, İ. , "Krizlerin İşletmeler Üzerindeki Etkileri ve Küçük İşletme Yöneticilerinin Kriz Dönemine Yönelik Stratejik Düşünce ve Analizleri", *Cumhuriyet Üniversitesi, İİBF Dergisi*, <http://www.cumhuriyet.edu.tr/edergi/makale/100.pdf> (Erişim Tarihi:10-02-2007).

TUTAR, Hasan, (2000); Küreselleşme sürecine işletme yönetimi, hayat yayınları, İstanbul.

TÜRK DIŞ TİCARETİ ÜZERİNDE ETKİLİOLACAK YAPISALLIKLAR,

<http://www.dtm.gov.tr/ead/strateji/I-4.htm>, ET:Nisan 2002.

TÜZ.,M.V.(2001), *Kriz ve İşletme Yönetimi*, 1. Baskı, İstanbul, ALFA Basım Yayım Dağıtım Ltd.Şti.

UYSAL, Doğan,(2002) "Küreselleşme ve Gelişmekte olan Ülkeler"[(Der. M. Ali Çukurçayır, Küresel Sistemde Siyaset Yönetim Ekonomi,Çizgi Yayınevi).

YAMAN, Süleyman,(2003) "Küreselleşme", <http://w3.gazi.edu.tr/~syaman/>

YELDAN,Erinç,(2005)"Küreselleşme Denilen Tılsımlı Sözcük", <http://www.bilkent.edu.tr/%7Eyeldane/Yeldan> .

YELDAN, Erinç,(2003)"Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi Bölüşüm, Birikim ve Büyüme", İletişim Yayınları, İstanbul.

YENİÇERİ, Ö. (1993), *İşletmelerde Yönetim, Organizasyon ve Davranış*, Tutibay Basım A.Ş., Ankara .

YILMAZ,Aytekin,(2004);"İkinci Küreselleşme Dalgası,Kavram,Süreç ve Sorunlar" Vadi Yayınları .

WALTHER, T., (2002). Dünya Ekonomisi (Çev: Ünsal Çağlar, The World Economy), Bursa.Alfa/Aktüel Kitabevi.

http://www.dunyabulteni.net/news_detail.php?id=35395.

<http://www.econturk.org/tonus.pdf>.

http://www.ekodialog.com/makaleler/kuresellesme_paradoks_2.html.

http://www.ekopolitik.org/images/cust_files/090317164507.pdf.

<http://www.dogaltassektoru.com/2010/02/dogal-tas-firmalar.html>.

<http://ekutup.dpt.gov.tr/dunya/rusya.pdf>.

<http://www.immib.org.tr/312.aspx>).

<http://www.scribd.com/doc/13705867/Kuresel-Kriz-Ve-TurkiyeEkopolitik-Rapor10-Subat-2009>.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Rekabet>.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Teknoloji>.

<http://www.tumgazeteler.com/?a=5237558>.

<http://www.dtm.gov.tr/dtmweb/index.cfm?action=&yayinid=125&icerikid=230> (Güneydoğu Asya Krizinin Türkiye Ve Dünya'da Etkileri 30/01/2006).

http://www.immib.org/userfiles/documents/word/sekt%C3%B6rler/madeni_hrdegerlendirme.doc (2008 ARALIK –OCAK DEĞERLENDİRME).

http://www.iyiodev.com/Odevincele.Asp?ID=15086&Konu=CUMHURİYETİN_75.CUMHURİYETİN_75._YILINDA_DÜNYA_EKONOMİK_KRİZLERİNİN_TÜRKİYE'YE_YANSIMALARI_VE_GÜNCEL_BİR_ÖRNEK:_RUSYA_KRİZİ
15.01.2010.